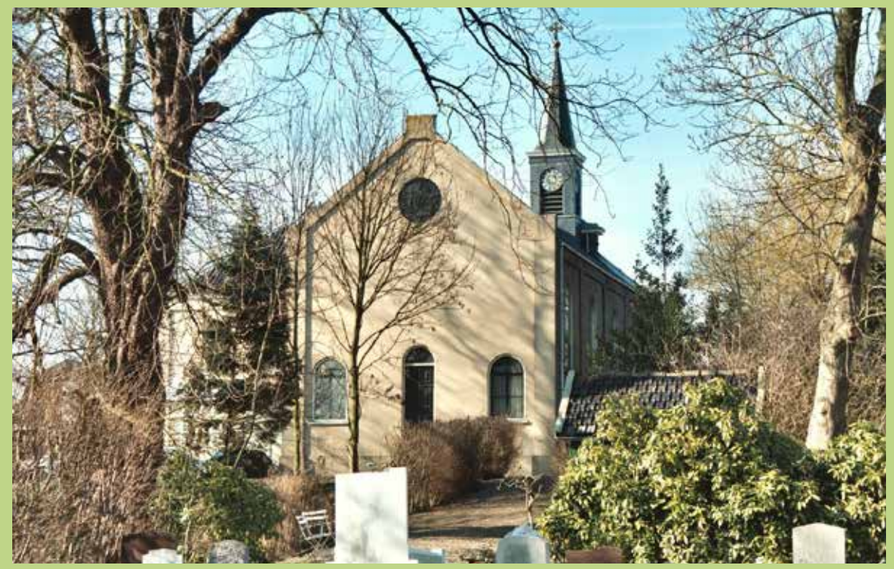
Kerkenvisie

Aalsmeer

In opdracht van: Gemeente Aalsmeer
September 2023

Gemeente Aalsmeer

KATHEDRAAL DENKERS

COUP

Colofon

Gemeente Aalsmeer

Titel	Kerkenvisie Aalsmeer
Datum	September 2023
Adviseur	Kathedraaldenkers (overgedragen vanuit COUP)
Door	Willemijn Paijmans (gemeente Aalsmeer/ COUP)
	Heleen Agterhuis (Kathedraaldenkers)
	Henk Jan Lekkerkerk (Kathedraaldenkers / COUP)
Vormgeving	YURR studio
Afbeeldingen	Gemeente Aalsmeer, Kathedraaldenkers / COUP, Reliwiki

Copyright © 2023 Kathedraaldenkers B.V.

De grootst mogelijke zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport. Echter voor onvolledigheden met betrekking tot deze rapportage, op welke grond dan ook, kunnen Kathedraaldenkers B.V en COUP B.V. en/of de samenstellers daarvan op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. De door u verstrekte persoonlijke gegevens in verband met de opdracht zullen niet aan derden verstrakt worden. Op de inhoud en de presentatie van deze rapportage berust een intellectueel eigendomsrecht van Kathedraaldenkers B.V. en COUP B.V. Gebruik van inhoud en presentatie is mogelijk in overleg met Kathedraaldenkers B.V. en COUP B.V.

Toelichting foto's voorpagina v.l.n.r. en van boven naar beneden

De Doopsgezinde kerk betrekt veel vrijwilligers bij Open Jongerencentrum 'De Binding'. Jaarlijks organiseert De Binding 7 kampen voor zo'n 280 jongeren van 11 tot 17 jaar.

Achter de Oud-Katholieke Kerk ligt de Oud-Katholieke begraafplaats van St. Josef van Nederland, de oudste Oud-Katholieke begraafplaats bij een kerk in Nederland. Ook is er een parkje dat toegankelijk is, maar weinig mensen kennen het.

De Dorpskerk is de oudste kerk van Aalsmeer (1549) en staat in het centrum van Aalsmeer. De kerktoren is eigendom van de gemeente Aalsmeer. Naast de kerk staat het wijkcentrum Irene, met een boekwinkel en zorgactiviteiten, in eigendom van de Hervormde Gemeente Aalsmeer. De Dorpskerk kan gebruik maken van de moderne faciliteiten van wijkcentrum Irene.

De gehechtheid van dorpsbewoners aan de 'eigen kerk', de RK Kerk Sint Jan Geboorte Kudelstaart, is groot. De kerkleden zijn allen Kudelstaarters.

De Spil in Kudelstaart is een moderne kerkzaal en onderdeel van een multifunctioneel centrum uit 2001 met seniorenwoningen (van Eigen Haard), Ons Tweede Thuis en (in onderhuur) kinderdagverblijf Snoopy. De drie functies versterken elkaar en maken gebruik van elkaars faciliteiten. Alle drie de instanties zijn voor een deel eigenaar van het complex.

De kerkgemeenschap van de Christelijke Gereformeerde Lijnbaankerk is vitaal en ondernemend.

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Voorwoord	4
1. Inleiding	5
2. Onderzoeksmethode	8
3. Feiten en cijfers	10
4. Onderzoeksresultaten: Cultuurhistorisch onderzoek	17
5. Onderzoeksresultaten: Toekomstverwachting	29
6. Onderzoeksresultaten: Sterkte - zwakteanalyse	32
7. Onderzoeksresultaten: Enquête onder bewoners	37
8. Onderzoeksresultaten: Maatwerkadviezen energieduurzaamheid	40
9. Onderzoeksresultaten: Beleidskader	41
10. Conclusies & aanbevelingen	45
Bijlage 1. Kerkenpaspoorten	57

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt de Kerkenvisie Aalsmeer. Een document over de toekomst van de kerkgebouwen in Aalsmeer, dat tot stand is gekomen met input vanuit inwoners, kerkbesturen en de gemeente.

De gemeente Aalsmeer hecht veel waarde aan het behoud van onze kerken. Niet voor niets hebben we het overgrote deel aangewezen als monument. Maar ook het gebruik van de kerken, en de maatschappelijke en sociale rol die de kerkelijke gemeenten vertegenwoordigen, is van groot belang voor de Aalsmeerse samenleving.

De kerken hebben te maken met verschillende uitdagingen en veranderingen. Daarom willen we graag met de kerkeigenaren nadenken over de toekomst van de gebouwen. Ook al is de gemeente, op de toren van de Dorpskerk na, geen privaatrechtelijk eigenaar van de kerkgebouwen. Met elkaar kunnen we samenwerken om het toekomstperspectief van de kerken te verlengen, door bijvoorbeeld samen te zoeken naar nevenfuncties, naast het religieus gebruik.

Samen willen we zorg dragen voor de toekomst van deze bijzondere gebouwen in Aalsmeer. Dat is een hele opgave en vergt een lange adem. Deze visie geeft hiertoe een aanzet.

Willem Kikkert
Wethouder Erfgoed
Gemeente Aalsmeer

1. Inleiding

In ruim 500 jaar heeft Aalsmeer zich ontwikkeld van een klein dorpje met 80 woningen, waar de mensen leefden van het delven van turf, riet snijden en het houden van koeien, tot de gemeente die het nu is. Strategisch gelegen naast Schiphol, telt Aalsmeer in 2023 ruim 33.000 inwoners. Dit is voor een groot deel te danken aan de Bloemenveiling Aalsmeer, de grootste bloemenveiling ter wereld, als belangrijke economische pijler voor kwekers en anderen. In de tussenliggende tijd heeft Aalsmeer te maken gehad met ingrijpende veranderingen: oorlogen, economisch hoogtij tijdens de Gouden Eeuw, bedreigingen door het water als gevolg van een overmaat aan turfsteken en de daarop volgende droogleggingen van de meren en het noodgedwongen stoppen van de binnenvisserij (zie ook hoofdstuk 4). De rode draad door de geschiedenis lijkt te zijn dat de Aalsmeerders vindingrijk en ondernemend zijn en kansen weten te benutten. Het internationale succes van Aalsmeer in de wereldwijde fruit-, bloemen- en heestermarkt is daar het bewijs van, met als belangrijkste producten: aardbeien en snijseringen.

Een andere constante in deze woelige periode, is de oudste monumentale kerk die Aalsmeer rijk is, de Dorpskerk. Koor, transept en oostelijke schipstravee dateren uit de 16e eeuw. Aan en in deze kerk is in de loop van de tijd ook her en der wel iets veranderd. Maar in de kern heeft de Dorpskerk de tijd doorstaan en herinnert zij ons aan de rijke geschiedenis van Aalsmeer. Een half millenium lang zijn Aalsmeerders er gedoopt, getrouwd en is er gerouwd. De kerk is doorgegeven van generatie op generatie.

Echter, steeds minder Aalsmeerders gaan naar de kerk. Deze ontkerkelijkingstrend bedreigt het overgrote deel van de Aalsmeerse kerken in hun voorbestaan. Hoe kijken wij, onze generatie, aan tegen het vraagstuk of en hoe we een duurzaam toekomstperspectief kunnen vinden voor het waardevolle Aalsmeerse religieus erfgoed? Die vraag staat centraal bij het opstellen van een Kerkenvisie Aalsmeer met alle betrokkenen. Niet alleen voor de Dorpskerk, daar stopt de religieuze functie ook niet op korte termijn, maar voor al het religieuze erfgoed van Aalsmeer. De vindingrijkheid en het ondernemerschap van de Aalsmeerders kan bij het beantwoorden van deze vraag goed van pas komen.

Uit het inventariserende onderzoek blijkt dat de trend van ontkerkelijking en het leegkomen van kerkgebouwen ook in Aalsmeer van start is gegaan en de komende jaren nog niet ten einde is. Recent is een eerste kerk, de Zuiderkerk, herbestemd tot zorgcomplex met appartementen.

In 2037, over 15 jaar, geeft het overgrote deel van de kerkbesturen aan onzeker te zijn over het toekomstperspectief voor de religieuze functie van hun kerk. Dit geldt voor zowel monumentale als niet-monumentale kerken. Dit antwoord heeft simpelweg te maken met een hoge gemiddelde leeftijd van deze kerkgemeenschap en geen of nauwelijks jongeren en/of aanwas van jongeren, waardoor de kerkgemeenschap per saldo steeds meer slinkt. Kerkbesturen (of overkoepelende besturen) zijn eigenaar van de kerkgebouwen en verantwoordelijk voor onderhoud en het bepalen van de toekomst van deze gebouwen. Bij de meeste kerkbesturen is de wens om het tij te keren, of om nevenactiviteiten voor de bredere gemeenschap dan alleen de leden aan te bieden en om deze gebouwen te behouden.

Maar de inzet van vrijwilligers die hiervoor nodig is en de kosten voor instandhouding en verwarming worden steeds lastiger om op te brengen. Als kerken zowel onderling, als samen met de gemeente Aalsmeer, proactief nadenken over de toekomst, vergroot dat de kans dat mooie oplossingen worden gevonden om bijzonder religieus erfgoed een betekenisvol toekomstperspectief te geven.

Ontkerkelijking in Nederland

Aalsmeer staat hierin niet op zichzelf. De trend van ontkerkelijking is in vrijwel heel Nederland gaande. Van de ruim 7000 kerkgebouwen in Nederland zijn er nu ongeveer 1750 herbestemd (25%). De voorspelling is dat er tot 2030 nog zo'n 1700 kerken hun religieuze functie zullen verliezen (Colliers International, Verkoop van kerken in Nederland, februari 2021).
Om het bijzondere religieus erfgoed te behouden, tegen deze trend van ontkerkelijking in, heeft de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) middelen beschikbaar gesteld voor het opstellen van kerkenvisies op gemeentelijk niveau. Het gaat daarbij niet alleen om een visie op (rijks)monumentale kerken, maar op alle gebouwen die voor de eredienst zijn gebouwd, van alle soorten gezindten.
Het gemeentebestuur van Aalsmeer heeft het besluit genomen een kerkenvisie op te stellen. Met de rijksbijdrage is een onafhankelijk adviesbureau ingehuurd om het traject te begeleiden.

Het doel van de kerkenvisie

Bij het maken van de kerkenvisie liggen de vragen voor:
Wat is het door kerkbesturen verwachte toekomstperspectief voor de kerkgemeenschappen en het religieuze erfgoed in de gemeente Aalsmeer?
En:
Waar zien we kansen om voor bedreigd waardevol religieus erfgoed een duurzaam toekomstperspectief te vinden?
Om hierop een goed antwoord te kunnen geven moeten ook andere vragen worden beantwoord:

- Hoe ziet het kerkenbestand van Aalsmeer eruit?
- Welke rol spelen de kerken nu in hun omgeving?
- Welke ambities hebben kerkgemeenten als organisatie en met hun gebouw?
- Willen kerkgemeenten in hun kerk een combinatie maken met andere functies: bijvoorbeeld cultureel of maatschappelijk?
- Is het onderhoud door kerkeigenaren te bekostigen en kunnen kerkbesturen deze taak aan?
- Hoe staat het met verduurzaming van de gebouwen en zijn de stookkosten op te brengen?
- Wat is de cultuurhistorische waarde van de kerken, individueel en in het geheel bezien?
- Welke geschiedenis van de dorpen binnen de gemeente Aalsmeer wordt door de gebouwen verteld?
- Welke sociale rol spelen de kerken in hun omgeving?
- Hoe kan een deels of geheel nieuwe invulling van een kerkgebouw betekenisvol bijdragen aan de toekomst van een kern of de gehele gemeente Aalsmeer?
- Welke maatschappelijke behoeften in 2040 kunnen kerken, gebouwd als ontmoetingsruimten, vervullen? Kunnen we sociaal-maatschappelijke functies verplaatsen naar kerkgebouwen? Krijgen we spijt als we kerken een woonfunctie geven? Met zo'n 'onomkeerbare' herbestemming zal een kerkgebouw nooit meer publiek 'beleefbaar' zijn. Weg is weg? Of is die afweging per kerk en situatie verschillend?
- Het initiatief voor het openstellen van kerkgebouwen voor evt. sociaal-maatschappelijke nevenfuncties naast

de religieuze functie en het daarmee mogelijk verbeteren van het toekomstperspectief van de kerk, ligt bij de kerkbesturen en hun gemeenschappen. In een goede samenwerking, tussen kerken onderling en tussen kerken en de burgerlijke gemeente kan krachtenbundeling plaatsvinden en kan samen proactief gekeken worden naar kansen verzilveren voor kerken en maatschappij in bredere zin.

Het opstellen van een kerkenvisie helpt bij het inventariseren van de problematiek en kansen. En bij het daadwerkelijk in actie komen. Immers:

- De gemeente Aalsmeer maakt beleid op allerlei terreinen die kerken kunnen raken. Denk aan: sociaal domein (zorg en welzijn), ruimtelijke ordening (leefbaarheid, parkeren), en economie (recreatie en toerisme). Ook heeft de gemeente een nuttig netwerk met overheids- en kennispartijen. Het is jammer als samenwerkingskansen onzichtbaar en onbenut blijven, omdat gemeente en kerken niet voldoende samenwerken.
- Een kerkenvisie biedt de kans om het geheel van problemen te overzien. Hierdoor ontstaat inzicht en bewustwording om overkoepelende thema's te onderzoeken en gezamenlijke acties op te pakken. Zo kan proactief actie worden ondernomen, niet pas als het te laat is.
- Herbestemmen of nevenbestemmen (het zoeken van andere activiteiten die naast de religieuze functie in de kerk plaatsvinden vanwege de welkome opbrengsten en/of om als kerk van betekenis te zijn voor de omgeving) kost tijd. Het is goed als meerdere partijen financiële uitdagingen met betrekking tot onderhoud van religieus erfgoed en dreigende leegstand op tijd zien aankomen en hierop kunnen anticiperen. Dan kunnen er eerder plannen gemaakt worden voor de volgende fase. En is er genoeg tijd om te onderzoeken of er bijvoorbeeld een maatschappelijke of andere publiekstoegankelijke functie gevonden kan worden, in afstemming met de betrokken omwonenden. Dit voorkomt dat langdurige leegstand tot verval en onnodige kosten of zelfs sloop leidt.
- De aantrekkingskracht van steden, dorpen en wijken, de economie en de waarden van vastgoed worden allen positief beïnvloed door de aanwezigheid van goed onderhouden waardevol erfgoed. Zo dragen kerken in een belangrijke mate bij aan een aantrekkelijk vestigingsmilieu voor nieuwe bewoners en zijn kerken in die zin een economische drager.

Het opstellen van een kerkenvisie draagt voor alle partijen in dit traject bij aan het oplossen van belangrijke vraagstukken. Daarbij zijn de rollen van de kerkeigenaren maar ook de inwoners van en organisaties in Aalsmeer, samen met de gemeente, van groot belang. Aan deze Kerkenvisie is een belangrijke bijdrage geleverd door de eigenaren van de Aalsmeerse kerken. Door hun bijdrage is er een goed beeld van de kerkenopgave in Aalsmeer ontstaan. Dit beeld legt de basis voor een gezamenlijk actieplan, waarmee de kans op een duurzaam toekomstperspectief voor de religieuze gebouwen wordt vergroot.

Gezamenlijke ambitie

De ambitie van dit kerkenvisietraject is om alle betrokkenen te inspireren en energie te geven om goed over de toekomst van de kerkgebouwen in Aalsmeer na te denken en om met elkaar in actie te komen. Zo kan de huidige generatie deze bijzondere gebouwen, die in belangrijke mate bijdragen aan de identiteit en leefomgeving van de dorpskernen en de gehele gemeente Aalsmeer, desgewenst, doorgeven aan volgende generaties.

2. Onderzoeksmethode

Het opstellen van een Kerkenvisie is vormvrij. Iedere gemeente is vrij om te kiezen voor een aanpak die past bij de plaatselijke context. Belangrijk bij het opstellen van een kerkenvisie is dat dit gebeurt in dialoog met de eigenaren van de kerkgebouwen en evt. andere gebedshuizen. Een kerkenvisie fungeert vaak als startpunt voor een veel langere dialoog tussen kerken en de gemeente.

In de gemeente Aalsmeer zijn verschillende stappen doorlopen. De eerste, inventariserende fase, bestond uit het inzichtelijk maken van welke religieuze gebouwen er binnen de gemeente zijn en het voeren van gesprekken met de kerkeigenaren. In fase 2 is op participatieve wijze een kansenverkenning voor nevengebruik of herbestemming van kerken uitgevoerd. Ook is aan alle kerken aangeboden om een verduurzamingsscan te laten uitvoeren.

Participatie met eigenaren/gebruikers

Er hebben eerst kennismakingsgesprekken plaatsgevonden met de vertegenwoordigers van de geloofsgemeenschappen. In totaal zijn 11 gesprekken gevoerd met de eigenaren van alle 11 kerkgebouwen. In die gesprekken is gevraagd naar feitelijke zaken rondom de geloofsgemeenschap en hun gebouwen. Er is ook gesproken over de toekomstverwachting van gebouw en gemeenschap. Deze input vormt een belangrijke bouwsteen voor het opstellen van de kerkenvisie. Naast de individuele gesprekken is er een afsluitende bijeenkomst gehouden met alle kerkeigenaren. Hierin zijn de eerste bevindingen voorgelegd en gemeenschappelijke thema's besproken.

Analyse van de opgave

Op basis van de individuele toekomstverwachtingen van kerken en geloofsgemeenschappen is een breder beeld geschetst voor de gehele gemeente Aalsmeer. Hiermee is de opgave rondom religieus erfgoed in de gemeente Aalsmeer in beeld gebracht. Deze toekomstverwachting is terug te vinden in hoofdstuk 5 van deze rapportage.

Foto's van de eindbijeenkomst met kerkeigenaren in de Oud-Katholieke Kerk in Aalsmeer

Participatie: enquête onder bewoners

Voor bewoners is een kort filmpje gemaakt met achtergrondinformatie over de ontkerkelijkingstrend en het kerkenvisieonderzoek. Bewoners zijn vervolgens uitgenodigd om mee te praten over hoe zij aankijken tegen de vraagstukken omtrent het zoeken naar een duurzaam toekomstperspectief voor kerken die bedreigd zijn in hun voortbestaan.

Participatie met ambtenaren van diverse beleidsvelden

Door middel van een workshop zijn ambtenaren van diverse beleidsterreinen binnen de gemeentelijke organisatie uitgenodigd om mee te denken over de kerkenvisie. Samen is gezocht naar raakvlakken en kansen tussen de betreffende beleidsterreinen en uitkomsten van het onderzoek. De uitkomsten zijn verwerkt in de Sterkte-Zwakteanalyse (hoofdstuk 7).

Participatie met maatschappelijke organisaties en raadsleden

Met wethouder, raadsleden en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties (Kunst en Cultuur Amstelveen (KCA), Flower Art Museum, Stichting Oud Aalsmeer en de lokale erfgoedcommissie) is eveneens van gedachten gewisseld over de opbrengsten van de inventarisatiefase van het kerkenvisieonderzoek. Ook deze inbreng is verwerkt in de Sterkte-Zwakteanalyse (hoofdstuk 6)

Foto van bijeenkomst met culturele organisaties en raadsleden ten behoeve van de kerkenvisie Aalsmeer

Kennisbijeenkomst en maatwerkadviezen energieduurzaamheid

Tijdens de gesprekken met de kerkeigenaren is de behoefte gepeild naar een Energieadvies ten behoeve van verduurzaming van het kerkgebouw. In hoofdstuk 8 wordt verslag gedaan van de interesse van kerkeigenaren hiervoor en de resultaten.

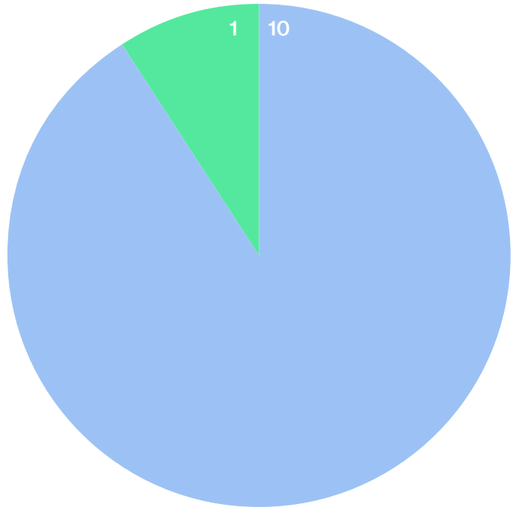
Paspoorten

Voor alle 11 gebouwen is een zogenaamd ‘kerkenpaspoort’ opgesteld en deze vormen tezamen een overzicht van de kerkencollectie van Aalsmeer. De kerkenpaspoorten zijn als bijlage 1 aan de rapportage toegevoegd.

3. Feiten en cijfers

Functioneel gebruik

Op het moment van onderzoek (eind 2021) waren er van de 11 religieuze gebouwen binnen de gemeente Aalsmeer 10 in religieus gebruik. 1 kerk is herbestemd. Dit is, in vergelijking met de rest van Nederland een relatief laag percentage. Over heel Nederland is ongeveer 25% van de kerken herbestemd. De herbestemde kerk, de voormalige Zuiderkerk, vormt nu het hart van een appartementencomplex met zorgfunctie voor senioren. Er zijn nauwelijks kerken met permanente nevenfuncties naast de religieuze functie.

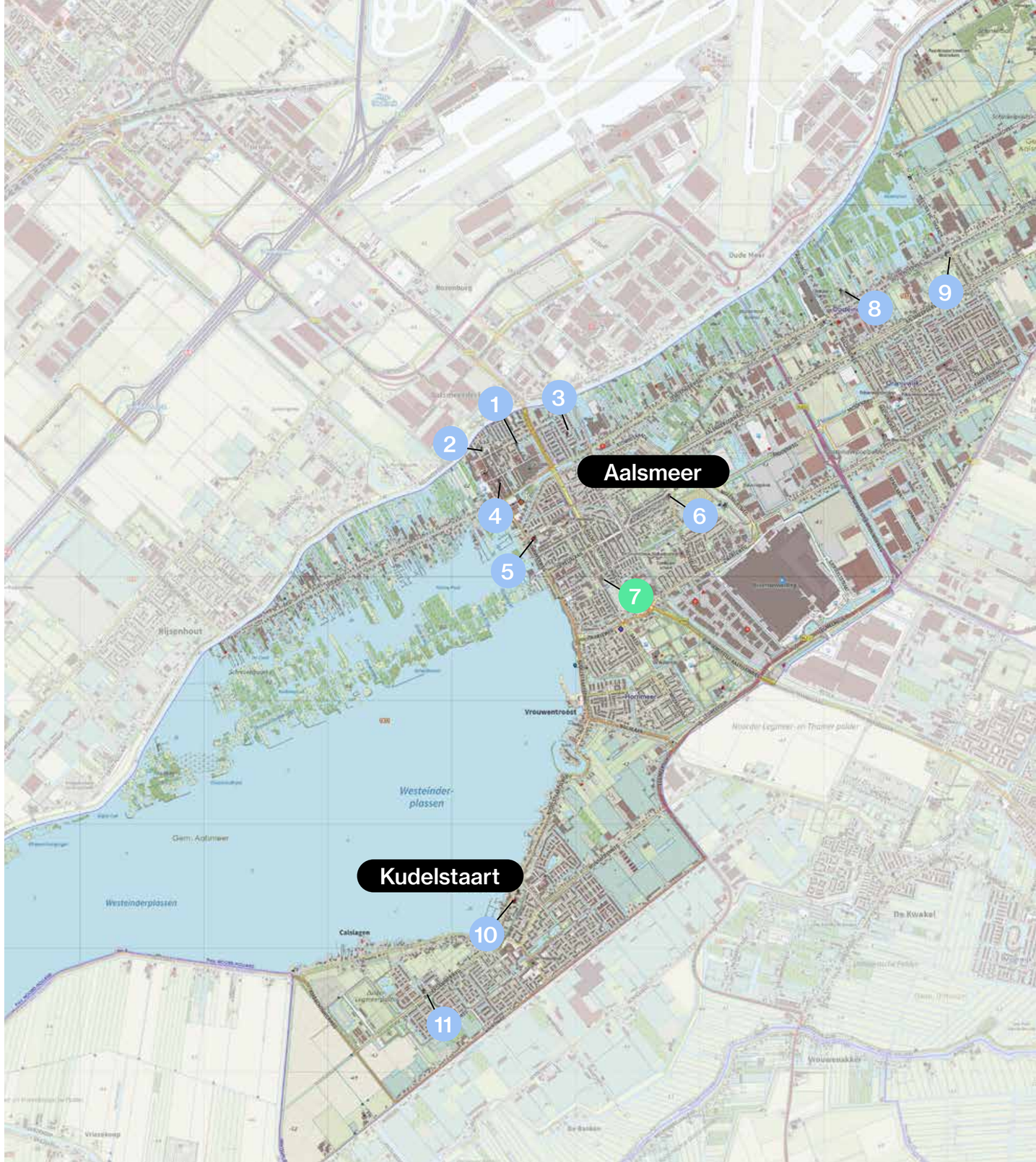

"Bij de Roemeens- en Russisch-Orthodoxe vieringen in onze kerk zijn wekelijks ongeveer 50 mensen aanwezig, waarvan ook een groot aantal kinderen. Bij deze vieringen worden regelmatig kinderen gedoopt."

Functies van kerken

- Religieus gebruik
- Herbestemd

1. Gereformeerde Gemeente in Nederland
2. Dorpskerk
3. Lijnbaankerk
4. Doopsgezinde kerk
5. Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel
6. Open Hof
7. Zuiderkerk
8. Oosterkerk
9. Heilige Petrus en Paulus
10. Heilige Johannes de Doper
11. De Spil

De herbestemde Zuiderkerk. Getransformeerd naar zorgcentrum.

Denominaties

De kerken binnen de gemeente behoren tot verschillende denominaties. Er zijn twee Rooms-Katholieke kerken. De Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel in Aalsmeer en de Sint Jan Geboorte in Kudelstaart.
De Dorpskerk van Aalsmeer werd oorspronkelijk ook gebouwd als Katholieke kerk, maar is sinds 1577 in gebruik voor protestantse diensten van de Hervormde Gemeente in Aalsmeer. Ook de Oosterkerk in Aalsmeer is van de Hervormde Gemeente. Tot 2008 was de Hervormde Gemeente ook eigenaar van de Zuiderkerk, deze kerk is sinds 2022 herbestemd. De Hervormde gemeente Aalsmeer behoort tot de Protestantse Kerk (PKN) in Nederland.

Ook de Open Hof behoort tot de PKN en is een zogenaamde Samen op Weg-kerk. De gemeenschap is ontstaan uit leden van de Gereformeerde Triumphatorkerk en de Hervormde Zuiderkerk. De Spil in Kudelstaart is ook een Samen op Weg-kerk behorend tot de PKN. Al sinds 1992 zijn de Hervormden en Gereformeerden hier gefuseerd tot één gemeenschap.

Naast deze PKN kerken is de Christelijke Gereformeerde Lijnbaankerk een protestantse gemeenschap die gerekend kan worden tot de Gereformeerde traditie. De Gereformeerde Gemeente in Nederland is een kerk die behoort tot de Bevindelijk Gereformeerde traditie. Hierin wordt nadruk gelegd op de persoonlijke beleving en doorwerking van het geloof.

De Doopsgezinde Kerk is een protestantse kerkstroming die in de 16e eeuw is ontstaan. In tegenstelling tot klassieke protestantse kerkgenootschappen worden in de doopsgezinde kerk volwassenen gedoopt in plaats van kinderen. Ook is er binnen de doopsgezinde kerk geen focus op vaststaande leerstellingen en belijdenissen, maar is er ruimte om geloofsbelijdenis en eloofsbeleving persoonlijk in te vullen.

Ook is er in Aalsmeer een Oud-Katholieke parochie. Zij beschouwt zich als de voortzetting van de katholieke kerk van vóór de Reformatie, die bij een later intern conflict buiten de gemeenschap met Rome kwam te staan. Ze wijst de onfeilbaarheid van de paus en diens oppergezag over andere bisschoppen af. De Oud-Katholieke kerk kent gehuwde geestelijken en heeft ook vrouwen als diaken, priester en bisschop. Ze viert een klassieke liturgie en stelt zich bij morele vraagstukken inclusief op.

De voormalige Gereformeerde kerk op de hoek van de Dorpsstraat en de N196 is rond de eeuwwisseling gesloopt. Op de locatie is nu het kantoor van een accountantsbureau gevestigd. (Foto: J. Sonneveld; Gereformeerdekerken.info)

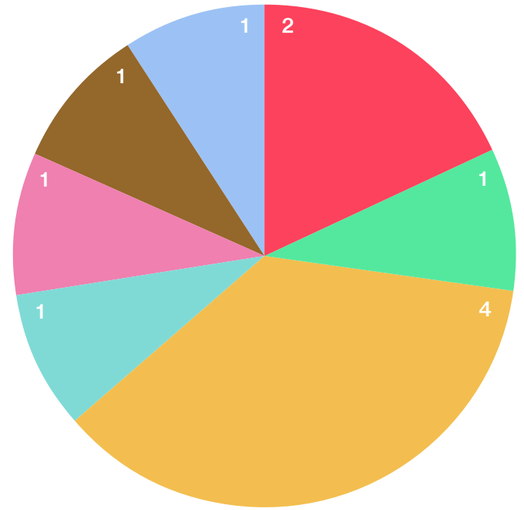

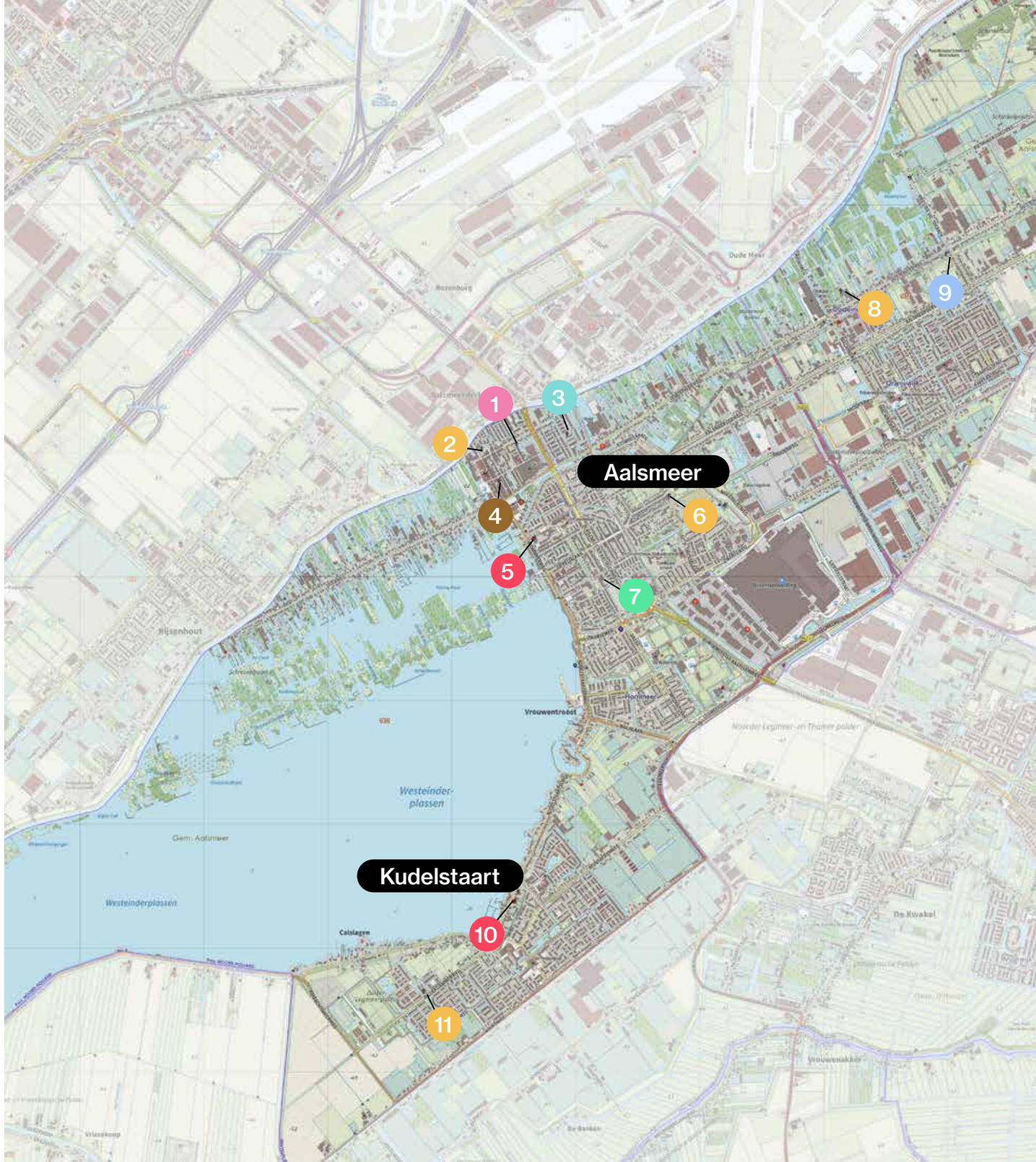
Denominaties

- Rooms-Katholiek
- Protestantse Kerk in Nederland
- Oud-Katholiek
- Christelijke Gereformeerde Kerk
- Gereformeerde Gemeente in Nederland
- Doopsgezinde kerk
- Herbestemd

Denominaties

- Rooms-Katholiek
- Protestantse Kerk in Nederland
- Oud-Katholiek
- Christelijke Gereformeerde Kerk
- Gereformeerde Gemeente in Nederland
- Doopsgezinde kerk
- Herbestemd

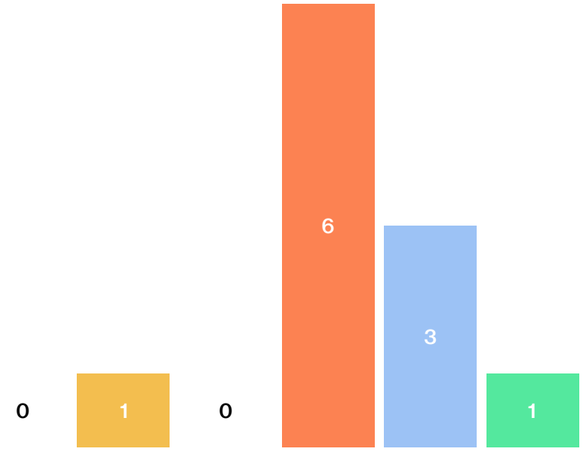
1. Gereformeerde Gemeente in Nederland
2. Dorpskerk
3. Lijnbaankerk
4. Doopsgezinde kerk
5. Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel
6. Open Hof
7. Zuiderkerk
8. Oosterkerk
9. Heilige Petrus en Paulus
10. Heilige Johannes de Doper
11. De Spil

Bouwperiode

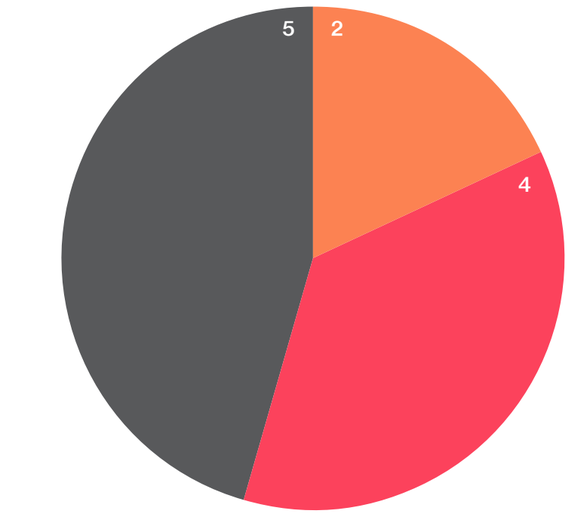
De kerken in Aalsmeer zijn in verschillende bouwtijden tot stand gekomen. Vaak hangt de bouwstijl samen met de bouwtijd.

De oudste kerk de Dorpskerk, dateert uit de 16e eeuw. Pas in 1861 wordt daarna de Oud-Katholieke H.H. Petrus en Paulus gebouwd, als opvolger van een twee eeuwen eerder gebouwde schuilkerk. Ook rond die tijd, in 1870 verrees de kerk Sint Jan Geboorte. Ruim 50 jaar later verschijnen vier nieuwe kerken: de Doopsgezinde Gemeente Aalsmeer (1926/27), de O.L.V. van de Berg Karmel (1931), de Oosterkerk (1933) en de Christelijke Gereformeerde Lijnbaankerk (1936). In de 50-er jaren van de 20e eeuw zien drie kerken het licht: de Gereformeerde Gemeente in Nederland (1955), de Zuiderkerk (1953) en de Open Hof Kerk (1956). Als laatste kerk tot nu toe, werd in 2001 De Spil gebouwd, als onderdeel van een multifunctioneel complex, met seniorenwoningen, Ons Tweede Thuis en een kinderopvangorganisatie.

Monumentenstatus

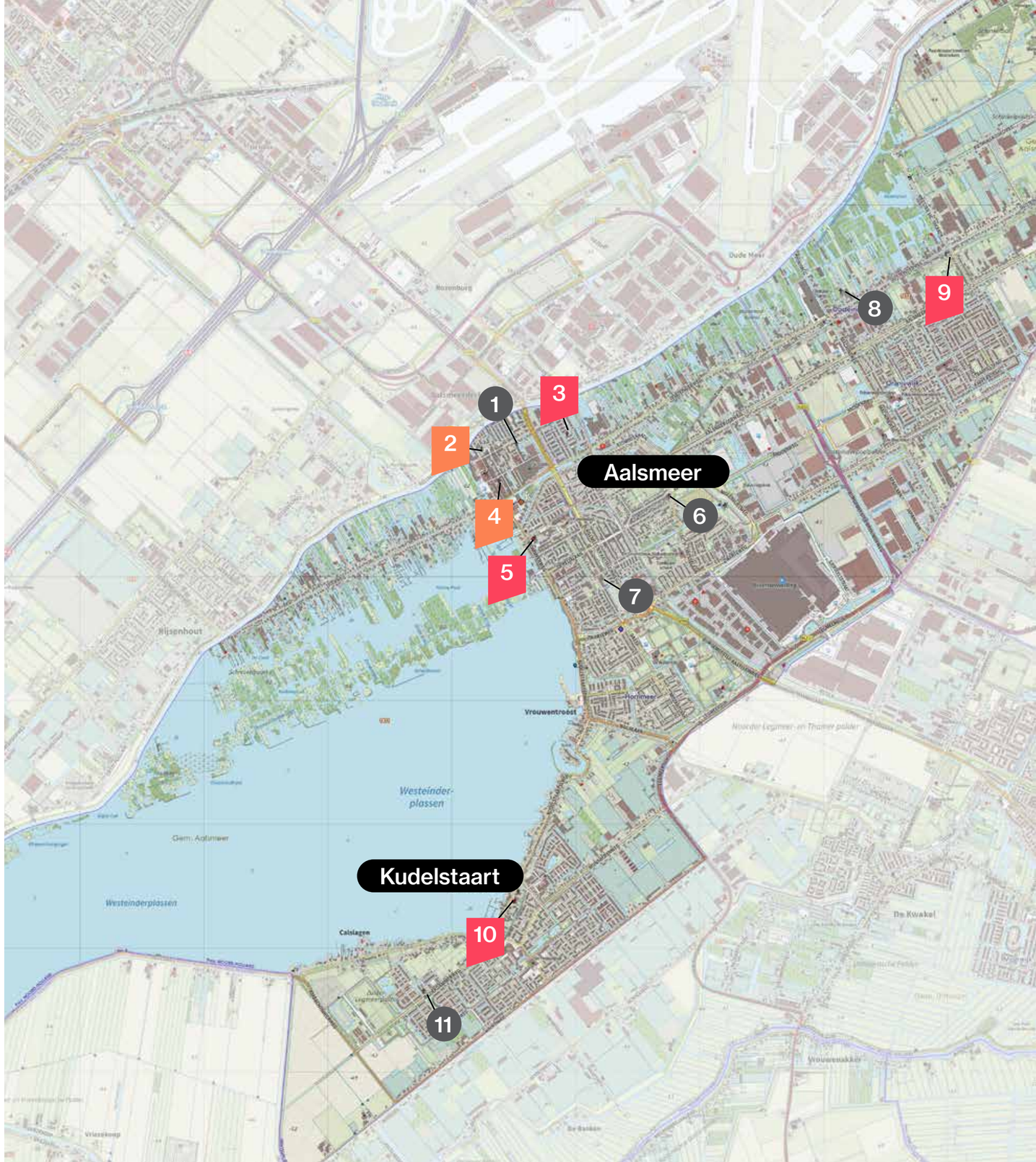
In de gemeente Aalsmeer zijn vier kerkgebouwen aangewezen als gemeentelijk monument, daarnaast zijn er ook twee rijksmonumenten. Op het kaartje hieronder is aangegeven welke gebouwen dit betreft.

Monumentenstatus

- Rijksmonument
- Gemeentelijk monument
- Geen status

1. Gereformeerde Gemeente in Nederland
2. Dorpskerk
3. Lijnbaankerk
4. Doopsgezinde kerk
5. Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel
6. Open Hof
7. Zuiderkerk
8. Oosterkerk
9. Heilige Petrus en Paulus
10. Heilige Johannes de Doper
11. De Spil

4. Onderzoeksresultaten: Cultuurhistorisch onderzoek

Historie van Aalsmeer

Aalsmeer werd onder de naam 'Alsmar' voor het eerst in 1133 genoemd, in een acte waarin is vastgelegd dat Aalsmeer in bezit komt van de Abdij van Rijnsburg. Voor de naam Alsmar zijn enkele verklaringen. De naam Aalsmeer is waarschijnlijk afgeleid van Alsmar, dat 'palingmeer' betekent. Maar ook Aelsmer - 'allesmeer' - els-er - ‘drassig land met elzen’ - zijn mogelijkheden. Het toenmalige gebied van Alsmar aan het Haarlemmermeer was een wildernis van lage elzen- en wilgenbossen.

Aalsmeer is ontstaan als een nederzetting van ontginners. Ze begonnen in de elfde en twaalfde eeuw met het ontwateren van de enorme veenvlakte tussen de strandwallen langs de kust (de oude duinen) en de zandgronden van het Gooi en de Utrechtse Heuvelrug. Door de daling van het maaiveld als gevolg van inklinking en oxidatie werd het echter steeds moeilijker gewassen te verbouwen en moesten de Aalsmeerders noodgedwongen overschakelen op veeteelt. Al vroeg begonnen de bewoners met het vervenen van hun weilanden.

Ter gelegenheid van een nieuw in te voeren belasting moesten in 1514 alle steden en dorpen in Holland informatie geven over hun financiële en economische situatie. Het dorpsbestuur van Aalsmeer verklaarde toen onder ede dat hun ambacht 80 woningen telde, waarvan er 25 werden bewoond door lieden die te arm waren om belasting te kunnen betalen. De belangrijkste bronnen van inkomsten waren het delven van turf, het snijden van riet en het houden van koeien.

Anna C. Brouwer. Gezicht op het dorp Aalsmeer, 1793

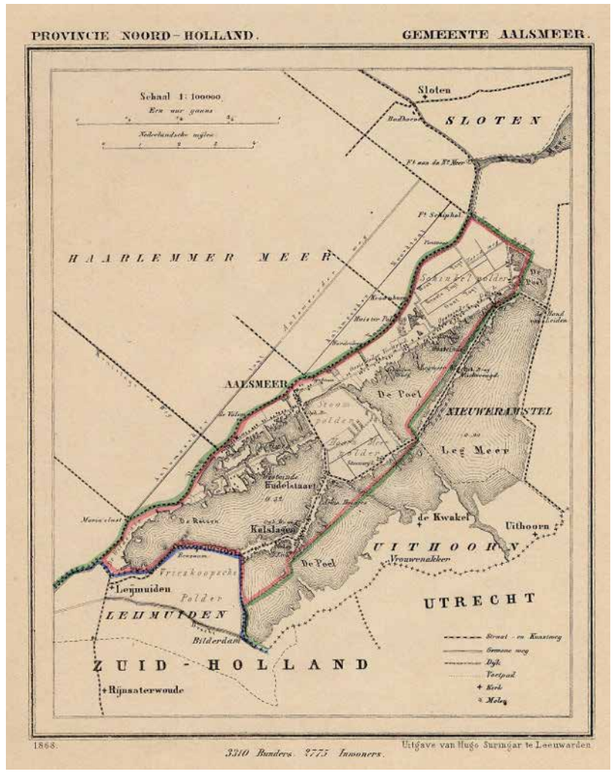
De Hervorming en de Tachtigjarige Oorlog zijn niet onopgemerkt aan Aalsmeer voorbijgegaan. Tijdens het beleg van Haarlem door de Spanjaarden tussen 1572 en 1573 probeerden de Aalsmeerders, die inmiddels de zijde van Willem van Oranje hadden gekozen, de Haarlemmers te bevoorraden met turf en vis. Het kwam hen duur te staan. Het Spaanse opperbevel stuurde een strafexpeditie naar Aalsmeer. Het dorp werd geplunderd en in brand gestoken.

De explosieve groei van Amsterdam tijdens de Gouden Eeuw had een gunstige uitwerking op de wijde omgeving. Dagelijks begaf zich vanuit Aalsmeer een sliert schuiten beladen met turf, vis, groenten en fruit richting Amsterdam, waar de lading werd uitgevent of op de markt verkocht. Tegelijkertijd ontdekten de Aalsmeerders een gat in de markt: het kweken van bomen en heesters voor de riante tuinen achter de Amsterdamse grachtenhuizen en voor de buitenplaatsen van deze gefortuneerde grachtenbewoners langs de Amstel, de Vecht en in Kennemerland. Enkele van deze kwekers specialiseerden zich in het knippen van buxus- en taxusstruiken in allerlei geometrische vormen en dierengestalten.

Hoewel veel Aalsmeerders in de 17de en 18de eeuw goed verdienden, werden zij ondertussen in hun voortbestaan bedreigd, enerzijds door het Haarlemmermeer, anderzijds door de desastreuze gevolgen van het turfsteken. In de 18de eeuw was het water van het Haarlemmermeer het dorp tot op 150 meter genaderd. Om te voorkomen dat Aalsmeer in het Haarlemmermeer zou verdwijnen, werd in 1767 besloten de vanwege de overheersende zuidwestelijke wind kwetsbare oostoever te bedijken tussen Oude Wetering en Rietwijkeroord.

Behalve door het Haarlemmermeer werd Aalsmeer ook bedreigd door talrijke andere meren en poelen, die ontstonden als gevolg van het ongebreideld turfsteken tot wel een diepte van vijf meter. De uitgeveende gronden vulden zich met water en door het voortdurend kabbelen, klotsen en beuken van het water tegen de grotendeels onbeschermde oevers ging veel land verloren. Er ontstonden grote meren als de Westeinderplassen, het Stommeer, het Hornmeer, de Oosteinderpoel en het Noorder- en Zuiderlegmeer.

Alleen grootschalige drooglegginggen konden voorkomen dat nog meer buurtschappen als Westeinde, Geilwijk, Rijshorn , Rijsdrecht en de Ruigenhoek door het water zouden worden verzwolgen. In 1650 al werd het Stommeer drooggelegd, in 1674 het Hornmeer, in 1858 de Schinkelpolder, in 1867 de Oosteinderpoel en tussen 1877 en 1883 de beide Legmeren.

Kuyper. Plattegrond gemeente Aalsmeer, 1867.

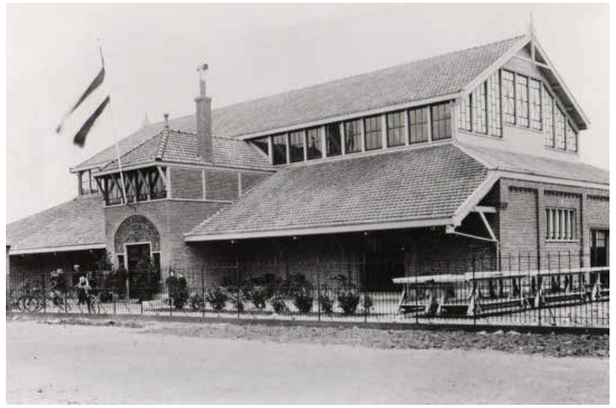
De droogmakerijen betekenden het einde van de binnenvisserij en het turfsteken. In plaats daarvan begon een groot deel van de Aalsmeerders zich toe te leggen op het kweken van bomen en heesters en het telen van groente en fruit, vooral aardbeien, die werden afgezet in Amsterdam. Een enkeling durfde het aan om ook bloemen te kweken. Wederom bleek dit een gat in de markt te zijn en schakelden de Aalsmeerders nu over op de bloemen- en plantenteelt. Eerst gewoon op de koude grond, vervolgens in kassen en ten slotte in verwarmde kassen. Honderden schoorstenen domineerden de horizon van Aalsmeer.

Kassenlandschap Schinkeldijk, 1960.

Sinds 1885 vindt seringenteelt plaats in Aalsmeer en sindsdien is Aalsmeer het wereldproductiegebied voor de snijseringen. Seringen zijn van oudsher gebonden aan het Aalsmeerse bovenland: de veenakkers in de Westeinderplassen. De grond is hier zo rijk aan mineralen en organisch materiaal, dat seringen hier optimaal kunnen groeien. Bovendien wordt de grond elke twee jaar aangevuld met verse bagger uit de Westeinderplassen. Deze succesformule maakt dat maar liefst 95% van de wereld-productie van snijseringen afkomstig is van de Aalsmeerse akkers op het bovenland.

Begin 20ste eeuw werden twee bloemenveilingen opgericht: De Centrale Aalsmeerse Veiling aan de Marktstraat (1912) en Bloemenlust aan de Oosteinderweg. De veiling aan de Marktstraat bleek na diverse verbouwingen en uitbreidingen definitief te klein en verhuisde in 1926 naar de Van Cleeffkade. de aan de Van Cleefkade en Bloemlust aan de Oosteinderweg. In 1968 fuseerden beide veilingen tot de Verenigde Bloemenveilingen Aalsmeer. Mede dankzij het snelgroeiende en nabijgelegen Schiphol, ontwikkelde Aalsmeer zich tot het epicentrum van de bloemenhandel.

Bloemenveiling aan de Marktstraat, 1912.

Het succes van Aalsmeer vertaalde zich in een groeiend inwonertal. In 1815 telde de gemeente - inmiddels verenigd met Kudelstaart en Kalslagen - 1760 inwoners, in 1900 bijna 5000 en in 1950 12.500. Tegenwoordig telt de gemeente meer dan 30.000 inwoners. Het water zijn de Aalsmeerders echter nog niet kwijt, want bijna een derde van de ruim 34 vierkante kilometer die de gemeente beslaat, bestaat uit water.

Ontwikkeling van religie in Aalsmeer

Katholieken

De eerste kerk van Aalsmeer was niet meer dan een houten hut. Deze stond mogelijk al in 1238 op of nabij de plek van de huidige Dorpskerk, over de exacte locatie bestaan verschillende theorieën. Deze kerk zou aan de apostelen Petrus en Paulus zijn toegewijd. Dit gold ook voor de latere middeleeuwse parochie, op dezelfde locatie. De oude, nu Nederlandse Hervormde, Dorpskerk was de parochiekerk. Tijdens de Reformatie (die begon in 1517) werd deze kerk toegewezen aan de protestanten en werd de katholieke eredienst verboden. Vanaf 1556 kwamen de Nederlanden in Spaanse handen en dit zou tot 1713 duren.

De Reformatie

Voor de Reformatie was de Aalsmeerse parochie een tamelijk grote parochie. In 1572 deden de Geuzen Aalsmeer aan om vanuit daar naar Amsterdam te kunnen doorstoten. De strijd tussen de Spanjaarden en de Geuzen ging aan Aalsmeer niet geruisloos voorbij. Toen op 26 mei 1573 de slag op het Haarlemmermeer plaats vond, deden daar ook Aalsmeerders aan mee. De Hollandse vloot werd op het meer verslagen, twee maanden later gaf Haarlem zich over.

Haarlemse belofte

In een acte die zes jaar later door Dirck Volkertsz Coortnher wordt getekend, wordt Aalsmeer bedankt voor zijn inzet. In de acte wordt ook gerefereerd aan de belofte die Haarlem tijdens de hulp van de Aalsmeerders had gedaan. Bij gunstig verloop van de oorlog was het dorp Aalsmeer belastingvrijheid op de handel in turf in het vooruitzicht gesteld. Aalsmeerders waren niet alleen strijders voor een goede zaak, maar ook goede kooplieden.

Spaanse wraakactie

Om vervolg te voorkomen en oproerlingen te demotiveren, werd een contingent Spaanse soldaten op strafexpeditie naar Aalsmeer gestuurd. Alles was toegestaan, als het maar afschrikwekkend was. Er werd geplunderd, verkracht, gemoord en brand gesticht. Ook de kerk moest het ontgelden. Daar bleef het niet bij, jarenlang mocht er niet meer op de Haarlemmermeer gevist worden en tijdens de vaart konden Aalsmeerse turfschippers gedwongen worden om het Spaanse leger van dienst te zijn.

Jan Abrahamz Beerstraten. Dorpskerk met raadhuis, 1650.

Van kruis- naar halkerk

Het zal niet verwonderlijk zijn dat de dorpelingen zich al vrij snel ‘bekeerden’. De eerste predikant van de gereformeerde religie betrok in 1586 de pastorie van Aalsmeer. Het na de brand weg willen wissen van roomse sentimenten zou wel eens een aanleiding hebben kunnen zijn om de in oorsprong op het koor gerichte kruiskerk te transformeren naar een halkerk gericht op het centrum met als middelpunt de Bijbel. Aan de Rooms-Katholieke zijde is het stil tot aan het einde van de 17de eeuw. Het verbieden van de Roomse religie en eredienst, betekende echter niet dat de inwoners van priesters verstoken bleven.

Aan het Oostereind kwamen katholieken vanaf het begin van de 17e eeuw bijeen in een schuur, die later als schuilkerk werd ingericht. Pas twee eeuwen later, rond 1860, werd deze kerk vervangen door de huidige Oud-Katholieke kerk van de HH. Petrus en Paulus. Van reformatorische zijde werd heftig geageerd tegen de schuilkerk aan het Oostereind en haar pastoor. Het patronaat leeft nog altijd voort in de Oud-Katholieke Parochie aan de Oosteinderweg.

Oud-Katholieke kerk

Sinds de Reformatie ontstond niet alleen spanning tussen katholieken en gereformeerden in de Republiek, maar tevens tussen katholieken onderling. In 1723 vond een scheuring plaats tussen de Oud-Katholieke kerk en de Rooms-Katholieke kerk. ‘Oud-Katholiek’ werd de benaming voor die autocefale kerken die hun ontstaan danken aan de afwijzing van het Romeinse kerkcentralisme en in een later tijdperk - vanaf 1870 - van het dogma van de pauselijke onfeilbaarheid. In de 20e eeuw hebben de Oud-Katholieke kerkgenootschappen zich ontwikkeld in de richting van een sterk oecumenisch engagement.

Progressieve opvattingen over de inzegening van gelijkgeslachtelijke huwelijken en de priesterwijding van de vrouw zijn wijdverbreid. De liturgische viering is nog altijd traditioneel.

Door de scheuring tussen de Oud-Katholieken en de katholieken ging de statie Aalsmeer verloren voor de Rooms-Katholieke kerk. De statie Aalsmeer werd de parochie van de Oud-Katholieke kerk van de Oud Bisschoppelijke Cleresie. Na 1723 waren het de pastoors van Bovenkerk en Kudelstaart, die de rooms gebleven Aalsmeerders verzorgden, nu er geen Rooms-Katholieke kerk meer was in het dorp Aalsmeer. De Oud-Katholieke schuilkerk kennen we uit een beschrijving uit 1653 en leek op een houten boerderij met een hoog rieten dak. Hoog opgaande iepen onttrokken het gebouw en de paden vanaf de Poel aan het zicht. Of dit gebouw de directe voorganger van het huidige kerkgebouw aan de Oosteinderweg is, is niet met zekerheid te zeggen. In 1860 begon de bouw van een nieuwe kerk en pastorie, welke in 1861 werd gewijd. De kerk kreeg de H.H. Petrus en Paulus tot patroonheiligen, net zoals de eerdere Dorpskerk en later de schuilkerk.

Achter de kerk is het Oud-Katholieke kerkhof van St. Joseph gelegen. Het is het oudste en enige Oud-Katholieke kerkhof in Nederland dat zich direct in de buurt van de kerk bevindt. Er bevindt zich ook een parkje bij, om te ‘brevieren’ (al lezend (uit religieus werk) wandelen).

Sint Jan Geboorte in Kudelstaart

In 1858 werd de statie van de Heilige Johannes de Doper Geboorte te Kudelstaart tot parochie verheven. De aftandse gebouwen aan het Robend werden afgestoten en plannen werden gemaakt voor een nieuwe kerk en pastorie in Kudelstaart, in 1870 werd het nieuwe kerkgebouw gewijd. Deze kerk werd nu de parochiekerk voor een groot gedeelte van de bevolking van Aalsmeer. Aalsmeer-oost bleef op Bovenkerk gericht.

Historische foto van de Sint Jan Geboorte

Onze Lieve Vrouwe van de Berg Karmel

In 1917 werd er in Aalsmeer toestemming gegeven voor de bouw van een klooster door de bisschop aan de orde van de Karmelieten. In 1921 werd het klooster ingezegend. Het plan om een kerk bij het klooster te bouwen, was te duur. Daarom werd besloten om een kerkgelegenheid in het klooster in te richten, die als bijkerk van de parochie Kudelstaart dienst zou doen. Pas in 1930, na een hoop gesteggel over de grens tussen de parochies Aalsmeer en Kudelstaart, werd uiteindelijk besloten een katholieke parochie in Aalsmeer op te richten. In 1931 werd het kerkgebouw ‘Onze Lieve Vrouw van de berg Karmel’ aan de Stommeerweg ingewijd.

Historische foto van de Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel

Opkomst humanisme en hervormingsbewegingen.

Al in de Middeleeuwen broeide er van alles op religieus gebied om de kerk van binnenuit te hervormen. Het was de opkomst van het humanisme dat aanzette tot het uiten van kritiek op het geloof. Tegenover de praktijk van de Rooms-Katholieke kerk waar alles op hiërarchie en het collectief is gericht, legde het humanisme het accent op de individuele mens. Daarnaast toonde het belangstelling voor klassieke teksten waaronder de Griekse bijbel. Het was Erasmus die in 1516 het Nieuwe Testament van de vroege kerkvaders in het Grieks uitgaf met een nieuwe Latijnse vertaling. Het was Luther die deze Bijbel in het Duits vertaalde. Dankzij de boekdrukkunst die Gutenberg rond 1445 introduceerde, kon deze in Europa worden verspreid; in twee maanden tijd was de eerste oplage van 3000 stuks uitverkocht.

Het waren hervormingsgezinden als Luther (95 stellingen 1517), Calvijn (de Institutie 1536) en tussen hen in Huldrich Zwingli, die met de bijbel in de hand, niet alleen een wapen hadden om de misstanden van de kerk, maar ook die van de staat aan de kaak te stellen.

De militante voorgeschiedenis van de doopsgezinden

In het begin van de 16e eeuw ontstond in Europa een ander geestelijk klimaat. Misstanden in de katholieke kerk werden aan de kaak gesteld. De hervormingsbeweging die Zwingli op gang bracht, was vooral in zijn beginjaren een nogal militante, apocalyptische en eschatologische beweging van anabaptisten (reformatorische beweging die stelt dat alleen gelovigen gedoopt mogen worden).

In 1525 ontstond het Doperdom, toen in Zürich door het stadsbestuur de benoeming van predikanten werd afgewezen en de herdoop van volwassenen werd aanvaard. Dit betekende een groot gevaar voor de gevestigde katholieke orde. Hoewel deze wederdopers zwaar werden vervolgd, viel de beweging niet meer uit te roeien en verspreidde zich snel, ook over Nederland. In februari 1534 werd Münster door dopers ingenomen en uitgeroepen tot het Nieuw Jeruzalem. Alle doopweigeraars werden uit de stad verdreven. Elders werden vanaf dat moment de Wederdopers extra in de gaten gehouden. In Aalsmeer werden er twee opgepakt en op 10 april 1534 door het Hof van Holland tot de brandstapel veroordeeld.

In mei 1535 volgde nog een aanval op het stadhuis van Amsterdam. Burgemeester Colijn sneuvelde, maar de aanslag mislukte. Münster, waar een gemeenschap van goederen en polygamie was ingevoerd, werd in de nacht van 24 juni 1535 ontzet. In de stad werd een bloedbad aangericht.

Ook in Aalsmeer vielen in de 16de eeuw slachtoffers onder de wederdopers. Wederdopers hielden diensten in zogeheten ‘vermaningen’. Kinderen werden niet gedoopt, maar volwassenen laten zich dopen na het schrijven van hun eigen belijdenis. In verborgen schuren werd door de voorganger gepreekt (‘vermaand’). In 1642 werd het achterste gedeelte van een woonhuis aan de Zijdstraat vermaand, de plek van de huidige Doopsgezinde kerk. Tussen 1700 en 1780 bestaan er in Aalsmeer twee Doopsgezinde gemeentes: de Friese op de Uiterweg en de Vlaams Waterlandse aan de Zijdstraat. Al gauw werd gesproken over de oude (Friese) en nieuwe (Vlaams-Waterlandse) vermaning in Aalsmeer. In 1844 gaat de vermaning aan de Zijstraat in vlammen op. De nieuwe vermaning wordt opnieuw opgebouwd in steen, en een stuk geriefelijker ingericht. Vanaf 1860 groeien de oude en de nieuwe vermaning naar elkaar toe, en in 1866 kwam een volledige samenwerking tot stand. De schuurkerk aan de Uiterweg werd afgestoten. De gemeenschap bestond nu uit 400 leden en was te groot voor het bestaande gebouw. In 1928 wordt de kerk aan de Zijdstraat naar ontwerp van architect Staal in de stijl van de Amsterdamse school, in gebruik genomen.

Van militant naar vredelievend

Na de gebeurtenissen in Münster zette Menno Simons, voormalig pastoor uit het Friese Witmarsum, de man die de ‘mennonieten’ wereldwijd beschouwen als stamvader, de doperse beweging om in een vredelievende groepering. Politiek werd in de ban gedaan. Het dragen van een wapen was taboe. Ethiek werd heel belangrijk, wanneer doopsgezinden ruzie hebben, dan gaat het om het leven. In Aalsmeer, zie je dat aan de vele vermaningen die op een gegeven moment naast elkaar bestonden. In 1641 constateert Ds. Van Kuik, predikant van de gereformeerde gemeente van Aalsmeer, dat de Vermaning van de Oude Vlamingen in de Zijdstraat nu al de vijfde Vermaning wordt. Naast de bestaande Waterlanders, Jonge en Oude Vlamingen moeten er dus ook Oude en Jonge Friezen geweest zijn. (1534-1984 Vermaningen en Vermaners, M.J. ‘t Hart).

Van Waterstaat tot Amsterdamse School

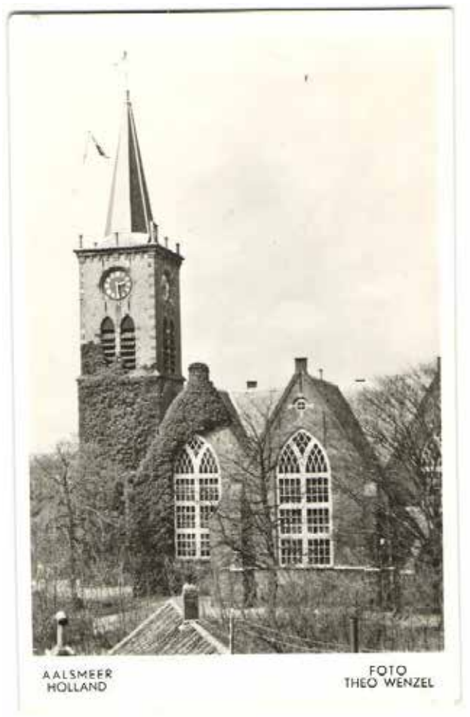
Na het samengaan van de Oude Friese, Nieuwe Friese en Vlaams-Waterlandse Vermaning in 1845 was het kerkgebouw aan de Zijdstraat (1845), met slechts 132 zitplaatsen, te klein. Besloten werd om het bestaande gebouw in de vorm van een kruiskerk uit te breiden in de toen heersende Waterstaatstijl. In 1867 werd de eerste kerkdienst gehouden. Even was er nog sprake van om op deze kerk de toren te plaatsen die eigenlijk bedoeld was voor het vervangen van de kerktoren van de Dorpskerk die wegens bouwvalligheid was gesloopt. Rond 1920 vertoonde de kerk wegens verzakking, duidelijke scheuren. Architectenbureau Maarse & Pool deed onderzoek en in 1925 werd hun restauratieplan goed gekeurd. Datzelfde jaar nog kwamen de architecten tot de conclusie dat door de slechte staat van de muren de restauratie meer zou kosten. Wegens geschonden vertrouwen deed een onafhankelijke commissie nogmaals onderzoek waaruit bleek dat de toestand nog veel erger was. Restauratie zou evenveel kosten als nieuwbouw. De kerkenraad besloot een prijsvraag uit te schrijven. Naast Maarse & Pool diende de architecten J.F. Staal, J.J. Meurs en student J.F. Berghoef, een ontwerp in, in de stijl van de Amsterdamse School.

In het voorjaar van 1926 wordt het ontwerp van J.F Staal uit Amsterdam voor uitvoering gekozen. Het ontwerp behelsde niet alleen een kerk met 600 zitplaatsen, maar ook een kosterswoning en twee onder één kap middenstandswoningen (Noord-Hollands Archief).

De Nederlandse Hervormde gemeente

In Aalsmeer waren al vroeg Doperse geluiden te horen. Calvinistische geluiden daarentegen lieten vrij lang op zich wachten. Het eerste bericht van gereformeerden in Aalsmeer stamt uit 1586. Terwijl de beeldenstorm losbarst in 1566 en de Tachtigjarige Oorlog twee jaar later uitbreekt, zit in Aalsmeer de pastoor tot in 1576 op zijn post. Wanneer de Rooms-Katholieke eredienst is vervangen door de Gereformeerde dienst, is niet precies bekend. In 1586 komt de eerste predikant vanuit de Reformatie naar Aalsmeer. De invloed van de gereformeerde leer op het dagelijks leven werd in de 17de eeuw steeds groter, en de zondagsheiliging nam een aanvang. Regels hiervoor werden opgenomen in een verordening, opgesteld door een gereformeerde overheid. Er waren in Aalsmeer echter zoveel doopsgezinden, dat zij ook overheidsposten bekleden.

De dominee klaagt dat er vijf vermaningen in Aalsmeer zijn en Roomse schuilkerken, maar de overheid laat het oogluikend toe. Zolang zij wat geld onder tafel doorschuiven, grijpen schout en baljuw niet in.

Historische foto van de Dorpskerk

Historische foto van de Zuiderkerk

De Hervormde Kerk in Aalsmeer bestond tot 1933 uit één kerk: de Dorpskerk. In Oost kerkte men in Veiling de Bloemenlust. Niet alleen de bevolking groeit, maar ook de behoefte aan kerken. Er is behoefte aan wijkgemeentes en de eerste ontstaat in Aalsmeer-Oost in 1933 aan de Oosteinderweg, de Oosterkerk. Architect J.F. Berghoef heeft in 1932 een studieontwerp gemaakt voor een nieuw te bouwen kerk en pastorie. Alleen de pastorie is destijds gerealiseerd. Het huidige kerkgebouw is een in oorsprong houten noodgebouw uit Schoonhoven dat in 1933 in gebruik is genomen. Het geld dat de wijkgemeente gespaard had voor een nieuwe kerk is in de jaren '50 besteed aan een nieuwe kerk in Aalsmeer Zuid: de Zuiderkerk. Een ontwerp van architect J.F. Berghoef, die tevens als commissielid had bijgedragen aan het opstellen van een rapport over de beginselen van de Nederlandse Hervormde Kerkbouw. (Beginselen van Kerkbouw, 1954).

Gereformeerde kerk

Na het ontstaan van de gereformeerde kerken in 1892 bepaalt de provinciale synode dat de leden uit Aalsmeer zullen behoren tot de kerk van Haarlemmermeer-Oostzij, of onder de kerk van Amstelveen. Mocht het aantal Aalsmeerse leden sterk stijgen, dan kan het kerkgebouw van Haarlemmermeer-Oostzij verplaatst worden naar de Ringdijk bij Aalsmeer. Zo ver komt het echter niet. Wel vinden reeds vergaderingen plaats van gereformeerden in Aalsmeerse woonhuizen. In 1906 wordt hiervoor een nieuw gebouw aan de Dorpsstraat in gebruik genomen. Vanuit Haarlemmermeer-Oostzij komen nog eens 60 leden over naar deze Aalsmeerse gemeenschap. In 1909 ontvangt men de eerste eigen predikant. De kerk groeit en in 1942 worden de diensten georganiseerd in de veilingzaal van bloemenveiling Bloemenlust, in Aalsmeer-Oost. Voor de inmiddels 900 leden tellende gemeenschap werd in 1956 een kerkgebouw (‘Open Hof’) aan de Ophelialaan in gebruik genomen.

Bij de totstandkoming van de gereformeerde kerken in 1892 gaan enkele gemeenten van de gereformeerde kerk niet mee. Er zijn bezwaren tegen de leer over de kerk, de doop en het genadeverbod. Dit kleine kerkverband wordt steeds groter, en in 1936 wordt door deze gemeenschap een nieuw kerkgebouw aan de Lijnbaan in gebruik genomen.
Ook binnen de Gereformeerde Gemeente vindt een scheuring plaats, waarbij naast de Gereformeerde Gemeente het nieuwe kerkverband ontstaat van de ‘Gereformeerde Gemeenten in Nederland’. Sinds 1958 heeft men een eigen kerkgebouw aan de Chrysantenstraat.

Historische foto van de Open Hof

Samen op Weg-kerken

In 1945 wordt het Algemeen Reglement van 1816 in de Hervormde Kerk afgeschaft en keert men terug naar de presbyteriaal-synode organisatie (dat betekent dat in de kerk de verantwoordelijkheden zijn verdeeld: over sommige zaken beslist de plaatselijke kerkenraad en over andere zaken beslissen de meerdere vergaderingen). Iedere gemeente binnen het verband weer autonoom wordt. Vanaf 1955 zijn er contacten tussen de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken. Men wil tot een hereniging van beide kerken komen en daarvoor is een werkgroep ‘Samen op Weg’ benoemd. Vanaf 1980 zijn de Nederlandse Hervormde gemeente en de Gereformeerde Kerk van Aalsmeer samen diensten gaan beleggen in Kudelstaart. Sinds 1992 is dit een zelfstandige ‘Samen op Weg’-gemeente geworden met een eigen kerkgebouw ‘De Spil’ aan de Spilstraat.

Gebruikte literatuur

- Aalsmeer, grepen en beelden uit 750 jaar werken en leven van kerk en volk. Herman van der Linde.
- Aelsmeer. Beknopte geschiedenis van een opmerkelijk dorp. Stichting Oud Aalsmeer. 1992.
- Gebroken landen, geheelde gronden. Globale Cultuurhistorische Analyse gemeente Aalsmeer. Landzij en Cultuurcompagnie. 2011.
- Kerken in Kudelstaart. Acht eeuwen middelpunt van een dorpsgemeenschap. Jan Willem de Wijn. 1995.
- Kroniek van gebeurtenissen betreffen de de Oud-Katholieken inzonderheid in Nederland (1845-1894). C.J. Rinkel, Ingeleid en geannoteerd door Dick Schoon. Nijmegen 2006.

Kernwaarden kerken Aalsmeer

1. Creatief en ondernemend
De inwoners van Aalsmeer hebben zich keer op keer aangepast aan de heersende omstandigheden. De belangrijkste bronnen van inkomsten wisselden zich in relatief hoog tempo af: van het verbouwen van gewassen, visserij en veenwinning, naar veeteelt, en later weer naar het kweken van bloemen, fruit, bomen en heesters, evenals het knippen van buxus- en taxusstruiken in allerlei geometrische vormen en dierengestalten.
Dat een klein dorp als Aalsmeer lange tijd het epicentrum van de wereld op gebied van de bloemenhandel was en de grootste bloemenveiling van de wereld heeft gehad, is bijzonder te noemen, en getuigt van een zeer ondernemende volksaard.

Deze eigengereidheid en ondernemerszin onder de Aalsmeerse samenleving blijkt ook uit het hoge aantal verschillende denominaties, afsplitsingen en de geschiedenis van schuilkerken die hieraan ten grondslag ligt. Dit komt tot uiting in de sprekende architectuur van de verschillende denominaties.

2. Verdwenen schuilkerken
De verschillende schuilkerken die Aalsmeer rijk is geweest (Friese vermaning in de schuurkerk aan de Uiterweg, de Rooms-Katholieke schuilkerk aan de Oosteinder en de Oud-Katholieke schuilkerk in de houten boerderij, verborgen achter een rij iepen), zijn inmiddels gesloopt en grotendeels vervangen door permanente kerkgebouwen. Deze verdwenen tijdslaag verklaart het ‘gat’ dat in het overzicht van bouwperioden van de Aalsmeerse kerken zichtbaar is. Tussen de 16e-eeuwse Dorpskerk en de bouw van de Oud-Katholieke kerk in 1861 lijkt de tijd stil te hebben gestaan op religieus gebied. Niets is echter minder waar, maar de tijdelijke schuilkerken zijn verdwenen. Het ontbreken van kerken in deze tijdslaag vertelt veel over de tijdsgeest in Aalsmeer na de Reformatie, waarin de gelovigen trouw bleven aan persoonlijke overtuigingen en een eigen weg zochten buiten de regels en eisen van de gevestigde orde om.

3. Netwerken binnen gemeenschappen
In de eerste helft van de 20ste eeuw werkte een groot gedeelte van de Aalsmeerse inwoners als kweker of teler. Dit was zwaar fysiek werk, waar samenwerking van groot belang was. De kerkelijke gemeenschap was een belangrijk sociaal vangnet in economisch slechte tijden en bovendien een belangrijk netwerk voor kwekers en telers, waar men contacten opdeed voor deze noodzakelijke samenwerking.

4. Doopsgezind bolwerk
De sterke aanwezigheid van doopsgezinden in geschiedenis (ruim 500 jaar) van Aalsmeer is bijzonder. Er zijn weinig plekken in Nederland waar deze gemeenschap zo sterk vertegenwoordigd is. Dit is terug te zien in de onder architectuur gebouwde vermaning.

Beleid gemeente Aalsmeer

Kerkinterieurs en roerend religieus erfgoed
Door Museum Catharijneconvent, het rijksmuseum en nationale kenniscentrum voor religieus erfgoed en christelijke kunst, is een waardestelling afgegeven van de kerkinterieurs en het roerend religieus erfgoed in de kerken binnen de gemeente Aalsmeer. Museum Catharijneconvent geeft aan dat in het verleden ongeveer zestig procent van de van de kerkinterieurs en kerkelijke collecties in Aalsmeer is vastgelegd. “Het is zorgelijk dat de actualiteit van de registraties zeer te wensen overlaat. De registratiegegevens die er zijn, zijn in een flink aantal van de gevallen oud. In kerkelijk Nederland geldt de ongeschreven regel dat het interieur de kerkelijke collecties van kerken eens in de vijftien tot twintig jaar uitvoerig geïnventariseerd moet worden. Drie locaties in Aalsmeer voldoen aan die norm. In een deel van de kerken in Aalsmeer is echter nog nooit een interieurregistratie uitgevoerd.”

Tot een topensemble wordt het interieur van de Doopsgezinde Kerk gerekend “als belangrijk en zeldzaam voorbeeld van kerkbouw en -inrichting in de stijl van de Amsterdamse School”.

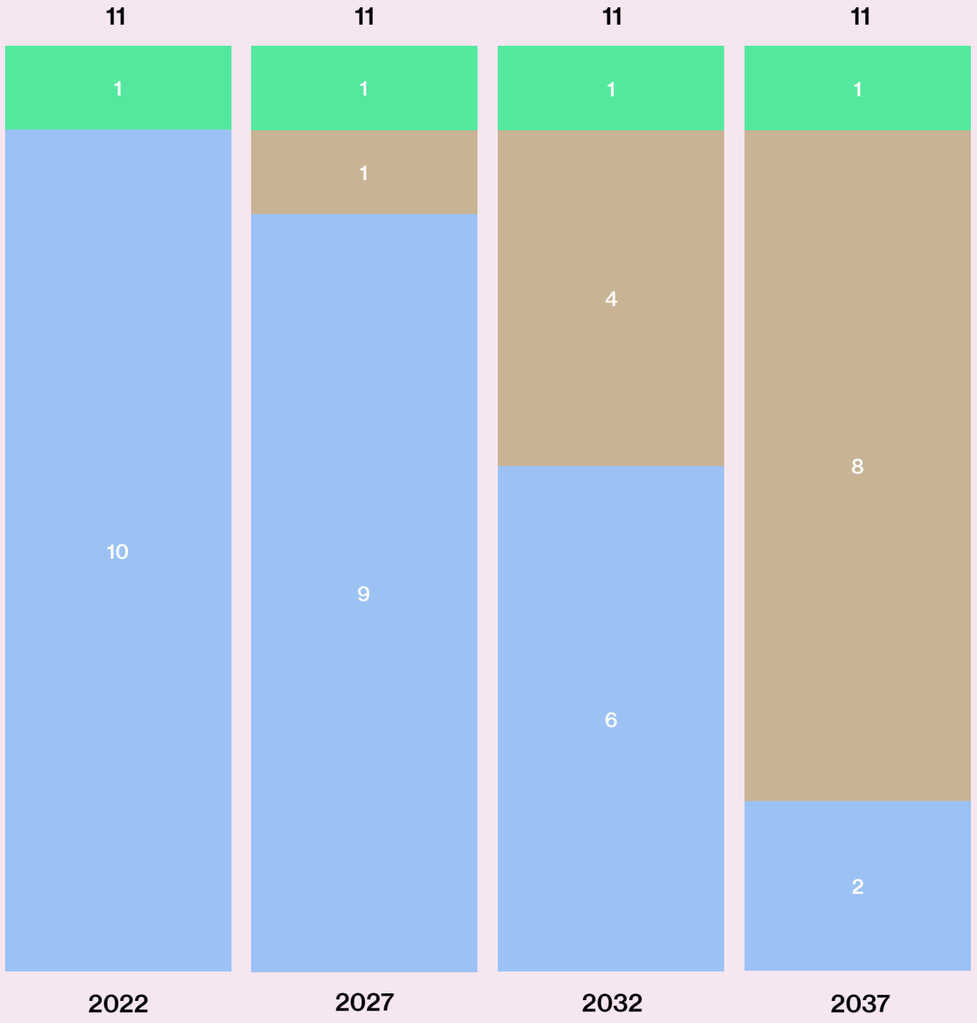
De volgende kerken “behoren niet tot de kerkelijke topensembles van Aalsmeer, maar verdienen vanwege hun oorspronkelijkheid en uitzonderlijke stukken aandacht in de kerkenvisie:

- Dorpskerk
- Heilige Petrus en Pauluskerk
- Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel
- Open Hof
- Sint Jan Geboorte

Van de overige kerken is in de database van Museum Catharijneconvent onvoldoende informatie beschikbaar om een waardestelling te kunnen geven. Bij kerkgebouwen die gebouwd werden na 1980 is het nog te vroeg om over erfgoedwaarde te spreken.

“De naastgelegen kloostertuin, daar wordt momenteel niets mee gedaan, en deze wordt ook niet onderhouden. Vroeger waren hier weelderige groentetuinen, eerst van de Karmelieten, later van verschillende parochianen.”

5. Onderzoeksresultaten: Toekomstverwachting

Van het huidige religieuze erfgoed is over 10-15 jaar nog slechts 20% met zekerheid in religieus gebruik

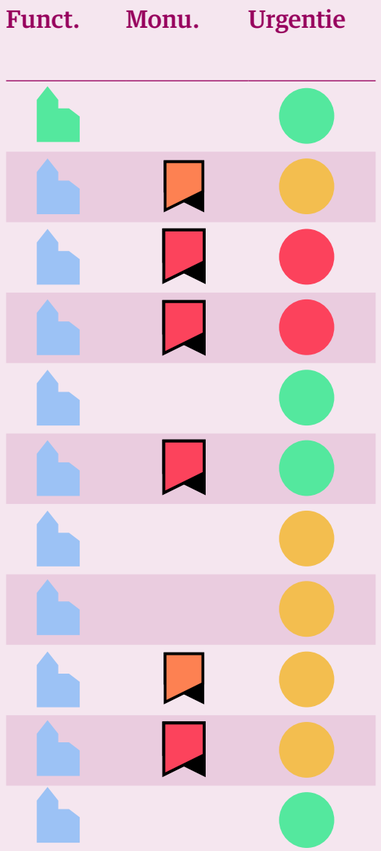
Door de ontkerkelijking is de toekomst voor veel kerken in Nederland onzeker. In Aalsmeer is dat ook het geval. De snelheid waarmee en de mate waarin deze trend zich manifesteert, lijkt in Aalsmeer hoger en sterker te zijn dan gemiddeld in Nederlandse gemeenten wordt verwacht. Dit wordt deels veroorzaakt door een ‘inhaaleffect’; bij de start van het onderzoek zijn er in Aalsmeer juist relatief minder kerken herbestemd in vergelijking met het gemiddelde van 25% van de kerken in heel Nederland. De eerstkomende vijf jaar verwachten alle kerken, op één na, in religieus gebruik te blijven. Vanaf 2027 verandert dit beeld. Drie kerkbesturen geven aan niet verder dan 5 jaar vooruit te kunnen kijken en bestempelen de toekomst daarna onzeker qua religieus gebruik van hun kerkgebouw. Nog eens vijf jaar later komen daar vijf kerkbesturen bij. Twee kerkbesturen verwachten over vijftien jaar met zekerheid dat hun kerk nog als kerk gebruikt zal worden.

Dit toekomstbeeld is het resultaat van de vraagstelling: Hoelang verwacht u dat uw kerk, binnen *het huidige gebruik,* voort zal gaan? Veel kerkbesturen stellen zich zelf ten doel het gebruik van het gebouw te vergroten, meer jongeren aan zich te binden en een hernieuwde rol voor de samenleving te gaan spelen. Deze ontwikkeling kan een positief effect hebben op het toekomstperspectief. De in de tabel getoonde factor ‘onzeker’ betekent dus niet dat deze kerken met zekerheid buiten religieus gebruik zullen zijn.

Er zullen de komende 5-15 jaar mogelijk 8 kerkgebouwen leeg of te koop komen of getransformeerd worden (naast de kerkgebouwen die nu al in transitie zijn), als er niets gebeurt (zoals bijvoorbeeld tijdig nevenbestemmingen aantrekken naast de religieuze functie). Voor deze kerkgebouwen is de toekomst onzeker door een krimpende kerkgemeenschap en oplopende onderhouds- en energiekosten.

Toekomstverwachting monumentale kerken in religieus gebruik

Twee kerken met de gemeentelijke monumentenstatus zijn onzeker over het op relatief korte termijn behouden van de religieuze functie of het onderhoud van het gebouw op het gewenste niveau kunnen bijhouden. Voor twee rijksmonumentale kerken en een derde kerk met de gemeentelijke monumentenstatus geldt dat kerkbesturen aangeven onzeker te zijn over de toekomst op middellange termijn. Slechts één kerk van de zes kerken met een monumentale status heeft een groen bolletje: niet bedreigd in het voortbestaan van de religieuze functie en in het onderhoud van het gebouw.

Urgentie naar aanleiding van de gesprekken met kerk kerkeigenaren

Functie:
- Herbestemd
- Religieus gebruik

Monument:
- Rijks
- Gemeentelijk

Urgentie:
- Instandhouding staat op korte termijn onder druk (0-5 jaar)
- Instandhouding komt op termijn onder druk te staan (5-15 jaar)
- Instandhouding op de langere termijn goed (15+ jaar)

Urgentie om actie te ondernemen

Of een kerk bedreigd wordt in het voortbestaan, hangt grotendeels af van de toekomstverwachting van de gebruiker. Dit geldt zowel voor een bestendige toekomst in het huidige religieuze gebruik, als voor ombuiging naar een combinatie- of nevengebruik en herbestemming. Niet alle kerken hebben een heldere toekomstverwachting.

Kerkgemeenschappen worstelen met het bepalen van beleid voor de toekomst van hun kerkgebouwen in het licht van afnemende ledenaantallen, vergrijzing en dalende inkomsten. Emoties voeren de boventoon en worden verschillend ervaren. Ook zijn er de afgelopen jaren allerlei onverwachte ontwikkelingen op de kerken en de maatschappij afgekomen, zoals corona en de hoge energieprijzen, die noodgedwongen al allerlei veranderingen in gang hebben gezet. Een daarvan is het fenomeen van streaming en vanuit huis de dienst volgen. In het merendeel van de kerken is daardoor de krimp van de gemeenschap en de afname van het kerkbezoek op zondag versneld. In andere kerken is de discussie gestart over ‘anders’ kerk zijn en zijn juist nieuwe toekomstperspectieven bedacht.

Zo is bijvoorbeeld een initiatief van de PKN kerken “de kliederkerk”, waarbij knutselactiviteiten voor kinderen worden georganiseerd en jonge ouders die vaak druk zijn, de dienst kunnen volgen of mee kunnen doen. Hiermee wordt een poging gedaan om jonge gezinnen weer meer bij de kerk te betrekken.
Nadenken over de toekomst van kerken en andere gebedshuizen verdient zorgvuldigheid. De gebouwen liggen mensen na aan het hart. Dat komt onder andere omdat mensen de gebouwen vanuit allerlei perspectieven van belang vinden: als huis van het Woord en gebed, als plaats van samenkomst, als baken in de buurt, als plek van ‘zijn’, economisch/ als vastgoed object en als kristallisatiepunt van cultuur (Kerkenvisies feiten en inzichten, programma Toekomst Religieus Erfgoed).

Hoe urgent het is om actie te ondernemen, vanuit een breder maatschappij-perspectief, hangt samen met de cultuurhistorische en maatschappelijke waarde van het kerkgebouw. Hoe hoger deze waarden, hoe hoger het algemeen belang om het kerkgebouw te behouden en hoe hoger de urgentie om langdurige leegstand tegen te gaan.

“Ons toekomstperspectief? Daarover is ons hart met zorg vervuld.”

“Op termijn is ons monumentale gebouw een punt van zorg. Het onderhoud is zeer kostbaar, voor een steeds kleiner wordende gemeente.”

6. Onderzoeksresultaten: Sterkte - zwakteanalyse

Deze SWOT analyse (Sterkte-Zwakten-Kansen- Bedreigingen) komt voort uit de gesprekken met gebedshuiseigenaren, de workshop met de ambtelijke collega's van relevante beleidsvelden en de bijeenkomst met kerkeigenaren. Aangevuld met de onderzoeksresultaten.

Sterkten	**Sterkten**
De meeste kerkgemeenschappen streamen hun diensten sinds de coronaperiode, hiermee bereiken ze meer mensen, o.a. ouderen die slecht ter been zijn.	Hoewel de meeste kerkgenoot-schappen worstelen met vergrijzing en een krimpend ledenaantal, geldt dat voor een enkele kerk niet. Deze kerk is nog vitaal.
Enkele kerkgenootschappen hebben, ondanks dalende inkomsten uit bijdragen van leden, structurele inkomsten uit verhuur van vastgoed en/of andere bezittingen, waardoor de financiële situatie goed is en voorlopig blijft.	Kerken waar nog financiële ruimte is om personeel in dienst te hebben, zijn i.h.a. actiever in het oppakken van nevenactiviteiten naast de religieuze functie. Denk aan ouderenzorg, buurtactiviteiten (bazar, koffie drinken) en het organiseren van kampen voor jongeren.
Vrijwel alle monumentale kerken zijn lid van de Monumentenwacht en hanteren een meerjaren-onderhoudsplan.	Sommige kerken zijn heel creatief in het bedenken van activiteiten naast de religieuze functie: de jongerenkampen van de Doopsgezinde kerk zijn sterk in trek bij jongeren breed in de gemeente Aalsmeer en de Dorpskerk organiseert al enige jaren een escape-room waarbij een thema uit de bijbel centraal staat, en heeft hiermee een flink aantal bezoekers ontvangen.

Sterkten	Sterkten
De oudste kerk in Aalsmeer, de Dorpskerk, heeft het er vlak naast gelegen wijkcentrum Irene, waar sociaal-maatschappelijke activiteiten plaatsvinden, voor o.a. ouderen. Tevens biedt het centrum de flexibiliteit van ondersteunende functies zoals moderne toiletgroepen, vergaderruimten en een keuken etc. als aanvulling op het oude kerkgebouw, dat op zichzelf beperkt is qua bijruimten.	De onderlinge samenwerking is goed, er zijn twee samenwerkingsverbanden tussen de kerkelijke gemeenten, de ene is 'Aalsmeer over Hoop': de Dorpskerk, de Oosterkerk, de Lijnbaankerk en drie kerkelijke gemeenten zonder eigen gebouw: de Levend Evangeliegemeente, de CAMA- en de Alfa-gemeente. De andere is die van de Spil, Open Hof, de Doopsgezinde gemeente, en de Katholieke parochies aan de Stommeerweg en aan de Kudelstaartseweg (De Passie-ronde/ Raad van Kerken).
Kerken organiseren allerlei maatschappelijke activiteiten: van een buurtcafé, tot verhuur aan de scouting, ouderenactiviteiten, taalcursussen voor allochtonen, peuter-stuif-in, koren, leeskring, crea-avonden, gym via Participe (welzijnsorganisatie), filmvertoningen, theater, concert, etentjes voor alleenstaanden, locaties voor corona vaccinaties en stemmen voor verkiezingen, bridgeavonden, huisvesting van Oekraïense vluchtelingen.	

Zwakten	Zwakten
Veel kerkgemeenschappen krimpen, de gemiddelde leeftijd is hoog. Het toekomstperspectief is vervolgens onzeker op de korte of middellange termijn.	De meeste kerkgebouwen en met name de monumentale, kampen met hoge onderhoudskosten bij slinkende inkomsten. Dat wordt steeds zwaarder om vol te houden.
Door het dalende ledenaantal dalen de jaarlijkse inkomsten uit bijdragen gestaag bij gelijkblijvende of stijgende kosten (zoals voor energie). Gaandeweg raken kerkgenootschappen in de rode cijfers als zij niet tijdig andere oplossingen bedenken (bijvoorbeeld extra inkomsten uit verhuur uit nevenactiviteiten in het kerkgebouw).	De meeste kerkbesturen krijgen steeds meer problemen met het opvullen van vrijwilligersposities. Met name vrijwilligers voor de zwaardere portefeuilles als bestuursposities, waarvoor zowel know-how als commitment en een vrij hoge tijdsinspanning is vereist, zijn steeds lastiger te vinden.
Voor het aantrekken van extra nevenactiviteiten voor extra inkomsten is een dagelijks beheerder noodzakelijk, omdat vrijwilligers dit niet aankunnen. De extra inkomsten wegen soms niet op tegen de kosten voor een beheerder, en eventuele stookkosten.	Enkele kerkgemeenschappen zijn erg kwetsbaar, hebben nog een zeer beperkt aantal leden en leunen sterk op enkele individuen. Ook de financiële situatie is zorgelijk.

Kansen	Kansen
De meeste kerkbesturen geven aan interesse te hebben in een jaarlijkse bijeenkomst met de andere kerken en georganiseerd door de gemeente Aalsmeer, om samen te werken, af te stemmen en kansen te spotten en benutten m.b.t. een breder gebruik van de kerkgebouwen.	Er is daarbij brede interesse om het kerkgebouw breder in te zetten voor de buurt, voor functies die passen bij de doelstellingen van het geloof. Maar kerkbesturen vinden het lastig hoe ze de verbinding met de buurt (weer) maken en hoe ze er achter komen waar behoefte aan is.
De meeste kerkgenootschappen zijn reeds gestart of hebben interesse in verduurzamen van het kerkgebouw.	Het centrum van Aalsmeer mist een bepaalde levendigheid. De Dorpskerk is een schitterend monument en ligt midden in het centrum. Deze kerk staat ook open voor meer (passend) nevengebruik. Hier ligt een kans, zowel om het centrum als de kerk een impuls te geven. Denk bijvoorbeeld aan: concerten, exposities, een beperkte horecafunctie wellicht.
Aalsmeer zou meer kunnen doen met het vergroten van recreatiemogelijkheden, mogelijk in relatie ook tot nevengebruik van kerkgebouwen. De watergebonden activiteiten zijn nu slecht verbonden aan activiteiten en voorzieningen in het dorp.	

Kansen	Kansen
Een klein aantal kerken verhuurt de kerk aan internationale geloofsgemeenschappen. De vraag van deze gemeenschappen in de omgeving is groot en velen zijn actief op zoek naar een geschikte kerkruimte voor hun vieringen en overige religieuze activiteiten.	Internationals in Aalsmeer, waaronder arbeidsmigranten, zoeken naar faciliteiten voor o.a. taallessen
Bij het klooster, achter de Karmelkerk, liggen de oude kloostertuinen, die ooit prachtig waren. Hier ligt een kans voor een buurtinitiatief, sociale ondernemer of een vrijwilligersactiviteit om de kloostertuinen in de oude luister te herstellen en er bijvoorbeeld pluktuinen van te maken. Op deze manier, door de buurt te betrekken, ontstaat de mogelijkheid om tegelijkertijd sociale cohesie te bevorderen, eenzaamheid te bestrijden etc.	Achter de Oosterkerk is een stuk grond met een agrarische bestemming. Er wordt georiënteerd op het plaatsen van tiny houses voor jongeren, mensen die net zijn gescheiden en andere urgente situaties waarin mensen snel tijdelijk een onderkomen nodig hebben. Dit is een interessante gedachte voor de gemeente Aalsmeer.

Kansen	Kansen
Achter de H.H. Petrus en Paulus ligt naast de begraafplaats een parkje dat openbaar toegankelijk is, maar dat bijna niemand kent.	Tot 2030 komen er 2000 woningen bij in Aalsmeer. Voor extra woningen zijn extra maatschappelijke voorzieningen nodig en middelen beschikbaar. Wellicht dat hiervoor ook gekeken kan worden naar inpassing in kerkgebouwen
Vanuit het sociaal domein van de gemeente Aalsmeer is de beleidswens naar meer ontmoetingsplekken en een betere clustering van maatschappelijke voorzieningen naar multifunctionele en centraal gelegen maatschappelijke voorzieningen. Ook inventarisatie van zalen en bijgebouwen in kerken naast kerkzalen voor kleinschalige wijkactiviteiten is van grote waarde.	Het is interessant om onder jongeren op scholen te polsen hoe zij naar de kerken kijken. Er zijn allerlei jeugdhonken en andere mogelijkheden wellicht om jongerenactiviteiten in kerken onder te brengen. Ook zijn jongeren de volgende generatie aan wie de kerken doorgegeven kunnen worden.
Aalsmeer heeft een stijgend aantal inwoners met migratieachtergrond. Deze groep heeft behoefte aan ontmoetingsruimten, waar naast de sociale functie ook taalcursussen en andere inburgeringsactiviteiten plaats kunnen vinden.	De stichting Kunst & Cultuur Aalsmeer zoekt inspirerende ruimtes voor exposities, concerten etc.

Kansen	Kansen
Kerken zijn ‘third’places (naast thuis en werk of school een plek waar je anderen ontmoet), maar nu wordt die rol meer overgenomen door bijvoorbeeld bibliotheken. Wellicht kunnen die plekken weer samenkomen als zoekrichting naar betekenisvolle invullingen voor kerken die meer ruimte krijgen en daar voor open staan.	De vrijwilligerscentrale ‘Aalsmeer voor Elkaar’ probeert door op vernieuwende manieren vrijwilligers te benaderen en het werk te organiseren, het vrijwilligerstekort in Aalsmeer terug te brengen. Kerken kampen hier ook mee en kunnen zich wellicht hierbij aansluiten.
Het kerkenvisietraject op zich en de gevoerde gesprekken tussen kerkgemeenschappen en de gemeente Aalsmeer is al winst. Het gesprek verder samen voeren, denken in kansen en op zoek gaan naar mogelijkheden om het toekomstperspectief van kerken te verlengen is heel kansrijk.	*“Wanneer de activiteiten zouden toenemen in de kerk, of voor groot onderhoud van park en begraafplaats zijn er onvoldoende vrijwilligers. De vrijwilligerscentrale zou wellicht interessant zijn. Ook bestaat er interesse voor stagiaires van een tuinbouwschool, voor het park.”*

Bedreigingen	Bedreigingen
Door de ontkerkelijkingstrend kampen de meeste kerkgenootschappen met krimp en een hoge gemiddelde leeftijd van de leden. Jonge aanwas is er niet of nauwelijks.	Door corona is het ritme om elke zondag naar de kerk te gaan verstoord en zijn minder mensen op zondag naar de dienst teruggekeerd, dan voor corona.
De hoge huizenprijzen drijven jonge gezinnen weg uit Aalsmeer en dat werkt ongunstig voor 'verjonging' van de kerkgemeenschappen.	Er is een tekort aan predikanten, waardoor het steeds lastiger wordt om voor leden een aantrekkelijke dienst te organiseren.
Niet alleen kerkgebouwen zijn bedreigd in hun voortbestaan. Ook andersoortig religieus erfgoed, soms uniek, is hiermee verbonden. Zoals bijvoorbeeld de enige - volledige - Oud-Katholieke begraafplaats van Nederland, uit 1855, er is nooit één graf geruimd.	

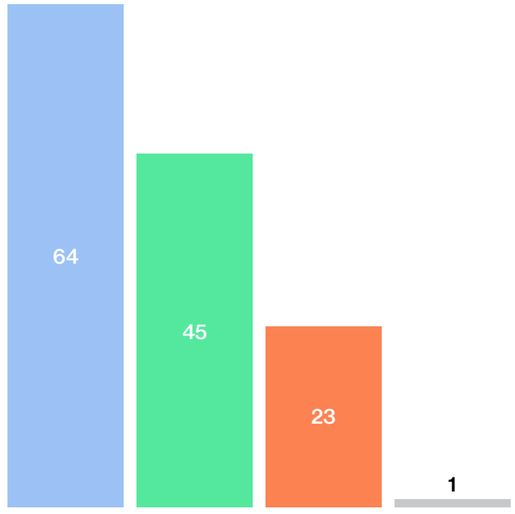
"Het is voor de (bestuurs)leden lastig om realiteit en emotie van elkaar los te zien. Binnen een periode van 5 jaar is het gebruik als kerk nog wel te garanderen. Maar daarna neemt de onzekerheidsfactor toe. Wanneer we op huidige basis doorgaan moeten we over 10 jaar zeker de deuren sluiten."

7. Onderzoeksresultaten: Enquête onder bewoners

De enquête over de Kerkenvisie Aalsmeer stond open tussen 6 maart en 17 april 2023.

In die periode hebben 133 mensen de enquête ingevuld.

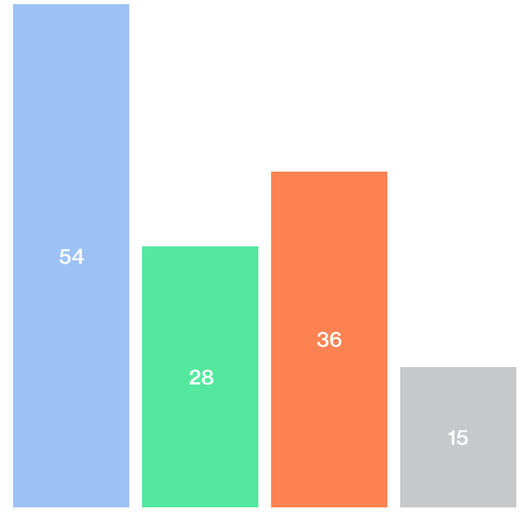
Opvallend was dat het grootste deel van alle deelnemers aan de enquête boven de 60 jaar is (48%), 34% van de deelnemers is tussen de 40 en 59 jaar oud, 17% van de deelnemers is tussen de 20 en de 39 jaar oud. Slechts 1 deelnemer van jonger dan 20 jaar heeft de enquête ingevuld. Waarschijnlijk komt dit doordat jongeren minder affiniteit hebben met het onderwerp van de enquête, of de oproep tot deelname aan de enquête hen in mindere mate heeft bereikt.

Wat is uw leeftijd?

- Ouder dan 60
- Tussen de 40 en 59 jaar
- Tussen de 20 en 39 jaar
- Jonger dan 20 jaar

Op de vraag hoe vaak u gemiddeld in een kerkgebouw komt, heeft de meerderheid ingevuld dat dit zeer regelmatig is (41%). 21% geeft aan af en toe in een kerkgebouw te komen, 27% komt zelden in een kerkgebouw. Slechts 11% van de deelnemers komt nooit in een kerk.

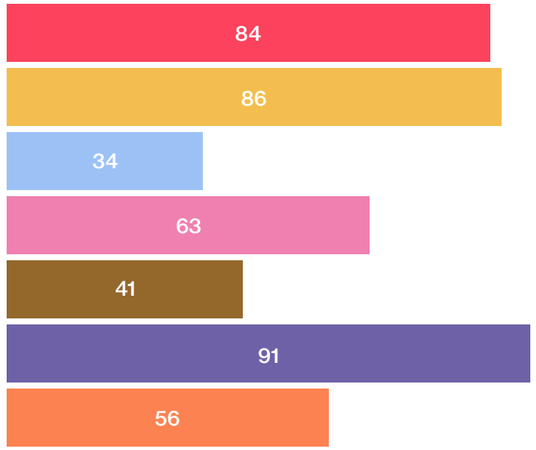
Hoe vaak komt u in de kerk?

- Zeer regelmatig
- Af en toe
- Zelden
- Nooit

“Er is minder jonge aanwas dan voorheen, jonge stellen en gezinnen trekken nu weg uit Aalsmeer, als gevolg van het niet beschikbaar zijn van passende woningen.”

Op de vraag waarvoor men in een kerkgebouw komt, geeft 63% van de deelnemers aan (onder andere, meerdere antwoorden waren mogelijk) voor de kerkdienst/het geloof in een kerkgebouw te komen. 65% van de deelnemers geeft aan voor uitvaart, huwelijk en doop in een kerkgebouw te komen. 68% van de deelnemers komt voor cultuur(historie) en geschiedenis in een kerkgebouw, en 26% van de deelnemers komt voor rust, stilte en meditatie in een kerkgebouw.

"De gemeenschap zou graag een bredere maatschappelijke rol vervullen, niet alleen voor de kerkelijke gemeente zelf. Zingeving aan het leven is daarbinnen een belangrijk thema, niet alleen vanuit religieus perspectief."

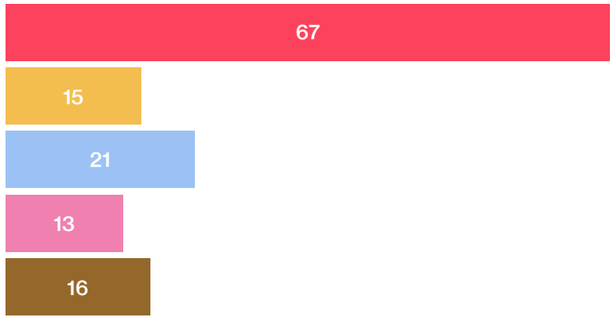
Op de vraag 'Hoe belangrijk vindt u het dat kerkgebouwen behouden blijven, en dus niet gesloopt mogen worden?' heeft de overgrote meerderheid (62%) geantwoord dat kerkgebouwen niet gesloopt mogen worden. 14% vind dit belangrijk, en 6% staat hier neutraal in. 18% van de deelnemers vindt het behoud van kerkgebouwen niet belangrijk.

Bij de open vraag 'Wat zou u het meeste missen in Aalsmeer, als er geen kerkgebouwen waren?' zijn diverse en uiteenlopende antwoorden gegeven. Het meest voorkomende antwoord is een plek voor samenkomst, ontmoeting, bezinning en het woord van God. De religieuze, sociale en maatschappelijke functie van kerken wordt door de meeste deelnemers als belangrijkste waarden genoemd. Daarnaast komen ook de cultuurhistorische waarde en architectonische waarde van kerkgebouwen in Aalsmeer hier sterk naar voren.

De kerk wordt gezien als belangrijk oriëntatiepunt van het dorp en als onderdeel van de lokale geschiedenis en identiteit. Slechts vier deelnemers hebben geantwoord dat hij/zij niets zouden missen als er geen kerkgebouwen waren in Aalsmeer.

Op de vraag ‘Stel dat een kerkgebouw een andere functie krijgt, vindt u het dan belangrijk dat deze toegankelijk blijft voor publiek en als plek voor ontmoetingen?’ is als volgt geantwoord:

Hoe belangrijk vindt u het dat een kerkgebouw toegankelijk blijft voor publiek en als ontmoetingsplek?

- Heel belangrijk
- Belangrijk
- Neutraal
- Niet belangrijk
- Helemaal niet belangrijk

Het overgrote deel vindt dit heel belangrijk of belangrijk (62%). 16% is over dit standpunt neutraal en 22% vindt dit niet belangrijk.

Deze standpunten komen ook voort uit de volgende vraag, waarin wordt gevraagd naar een passende herbestemming van een kerkgebouw dat de religieuze functie heeft verloren. Het overgrote deel van de deelnemers heeft voorkeur voor een maatschappelijke bestemming, zoals een dorpshuis, of een cultureel gebruik voor orkesten, concerten en lezingen. Commerciële maar publiekelijk toegankelijke bestemmingen zoals horeca en huisartsenposten, worden iets minder vaak genoemd. Een aanzienlijk kleiner deel van de deelnemers pleit voor private bestemmingen, zoals woningen/appartementen of kantoorruimte. Bij het antwoord ‘Anders’ konden door de deelnemers suggesties worden gedaan. Voorbeelden van suggesties zijn: een speelparadijs, ruimte voor jongeren en een Bed & Breakfast. Ook de optie om een klein deel van de kerkgebouwen, naast de herbestemde ruimte, open te houden als bezinningsplek wordt enkele keren geopperd.

“10 jaar geleden moest de kerktoren gerestaureerd worden. Er is toen een actie gevoerd in het dorp, en binnen enkele maanden was het benodigde bedrag binnen. De dorpsbewoners voelen zich zeer verbonden met het gebouw en de kerkelijke gemeenschap, ook al bezoeken zij zelf niet actief de diensten.”

8. Onderzoeksresultaten: Maatwerkadviezen energieduurzaamheid

Tijdens de gesprekken met de kerkeigenaren is de behoefte gepeild naar een Energieadvies ten behoeve van verduurzaming van het kerkgebouw. Acht kerken hebben hiervoor interesse getoond. Uiteindelijk is voor zes kerken een Maatwerkadvies Energieduurzaamheid in opdracht van de gemeente opgesteld. Bureau OOM advies heeft onderzoek naar verantwoorde duurzame maatregelen gedaan. Aansluitend is voor elke kerk een pakket samengesteld met maatregelen die verenigbaar zijn met de monumentale waarden (of karakteristieken) en bouwtechnische en bouwfysische condities. Ook sluiten de maatregelen aan bij het gebruik en de gebruiksintensiteit. Voorop staat dat de reductie van de energiekosten een gunstiger exploitatiemodel oplevert zodat de kerken meer toekomstbestendig worden.

In navolging van de opgeleverde rapporten heeft de gemeente Aalsmeer, in samenwerking met het Servicepunt Energieadvies, de kerkbesturen uit Amstelveen (waar eerder ook maatwerkadviezen voor kerkgebouwen zijn opgesteld in opdracht van de gemeente Amstelveen) en Aalsmeer uitgenodigd voor een kennisbijeenkomst over verduurzaming van (monumentale) kerkgebouwen, waar bureau OOM advies een presentatie heeft gegeven over de uitkomsten van de rapporten en gegeven adviezen. Ook hebben een aantal kerkeigenaren verteld welke maatregelen als gevolg van het advies zijn uitgevoerd, en wat de resultaten hiervan waren op de energierekening.

Locatie voor de kennisbijeenkomst over verduurzamen: de Lijnbaankerk.

De kennisbijeenkomst over verduurzamen was goed bezocht.

Warmtebeelden van specifieke kerkonderdelen.

9. Onderzoeksresultaten: Beleidskader

Beleid gemeente Aalsmeer

De gemeente Aalsmeer heeft haar erfgoedbeleid vastgelegd in de Erfgoedverordening gemeente Aalsmeer (vastgesteld in 2017). Daarnaast is in 2012 de cultuurhistorische analyse ‘Gebroken landen, geheelde gronden’, opgesteld door, vastgesteld door de gemeenteraad. Paragraaf 2.7.2. van deze analyse beschrijft de kerken door de tijd heen.

Voor gemeentelijke monumenten bestaat de mogelijkheid subsidie aan te vragen voor de instandhouding van de monumentale onderdelen (onderhoud en restauratie). Deze regeling is vastgelegd in bij de Algemene Subsidieverordening behorende bijlage ‘Nadere Regels subsidie voor Instandhouding gemeentelijke monumenten’. Vier kerken in Aalsmeer zijn als gemeentelijk monument aangewezen, en kunnen gebruik maken van deze subsidiemogelijkheid.

Voor meer informatie over de subsidie instandhouding gemeentelijk monumenten vanuit de gemeente Aalsmeer, zie:
Subsidie gemeentelijke monumenten (aalsmeer.nl)

De gemeente vraagt bij omgevings-vergunningaanvragen advies aan de deskundige en onafhankelijke commissie ruimtelijke kwaliteit, die zij inhuurt bij de regionale organisatie Mooi Noord-Holland. Deze commissie heeft expertise op gebied van bouwhistorie, architectuurgeschiedenis en restauratie. Wanneer plannen bestaan voor aanbouwen, verbouwingen, interieurwijzigingen of grootschalige restauraties, kan contact gezocht worden met de gemeente en de ambtelijk secretaris van deze commissie. Het is aan te raden om voorafgaand aan de formele vergunningaanvraag, een vrijblijvend vooroverleg in te plannen met deze commissie om van gedachte te wisselen over de beoogde ontwikkeling en de kans van slagen van een vergunning in te kunnen schatten.

Daarnaast heeft de gemeente ook een Lokale Erfgoedcommissie. Een commissie van inwoners met een brede kennis van de lokale historie en het lokale erfgoed, die het college gevraagd en ongevraagd kan adviseren ten aanzien van het lokale erfgoed. Voor beide adviescommissies bestaat een Reglement van Orde.

Instandhouding kerkgebouwen
In de Erfgoedwet (2016) is vastgelegd hoe met ons erfgoed wordt omgegaan, wie welke verantwoordelijkheden daarbij heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Ook is in de wet vastgelegd dat eigenaren een plicht hebben om hun monument in stand te houden. Gemeenten zien hierop toe. Ook kan er voor de instandhouding van rijksmonumenten subsidie bij de rijksoverheid worden aangevraagd.

Beide rijksmonumentale kerkgebouwen in de gemeente Aalsmeer maken gebruik van de door het Rijk ingestelde Subsidieregeling instandhouding monumenten (Sim). Ondanks het in 2019 verhoogde subsidiepercentage (van 50% naar 60%) blijft het eigen aandeel (40% + eventuele niet-subsidiabele kosten) een knelpunt voor de eigenaren. Voor de onderhoudskosten van rijksmonumenten zijn bij de gemeente Aalsmeer geen middelen aanwezig.

Voor de subsidie vanuit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor rijksmonumenten, zie:
Subsidie instandhouding rijksmonumenten | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Indien er sprake is van een restauratie kan daarvoor subsidie worden aangevraagd bij de Provincie Noord-Holland. De provinciale regeling kent een subsidiepercentage van maximaal 50% van de te subsidiëren restauratiekosten tot maximaal € 500.000. Voor de provinciale subsidie voor de restauratie van rijksmonumenten, zie: Restauratie Rijksmonumenten Noord-Holland, subsidie - Provincie Noord-Holland

Vanuit de provincie Noord-Holland bestaat er ook een subsidie in de vorm van een laagrentedragende lening uit het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten, ondergebracht bij het Nationaal Restauratiefonds. Deze subsidie is bedoeld ter stimulering van het behoud van onroerend cultureel erfgoed door middel van herbestemming en/of, restauratie en/of verduurzaming van monumenten Noord-Holland.

Voor meer informatie over deze regeling vanuit de Provincie Noord-Holland, zie: Herbestemming, restauratie en verduurzaming monumenten Noord-Holland, subsidie - Provincie Noord-Holland

Neven- en herbestemming kerkgebouwen

Voor zowel rijksmonumentale kerkgebouwen als voor cultuurhistorisch van belang zijnde kerkgebouwen kan een beroep worden gedaan op de subsidieregeling van het Rijk: de stimulering herbestemming monumenten. Op basis van deze regeling kan 70% subsidie worden aangevraagd voor een haalbaarheidsonderzoek voor de bij- en herbestemming van een kerkgebouw (en van andere monumenten). Deze regeling staat ook open voor een subsidie ten behoeve van een duurzaamheidsonderzoek.

Voor meer informatie over deze herbestemmingssubsidie vanuit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, zie: Subsidie herbestemming | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verduurzaming kerkgebouwen

De Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA) komt eigenaren van bestaand maatschappelijk vastgoed tegemoet in de kosten om te verduurzamen. In 2023 (mogelijk vervroegd door de grote overtekening voor de eerste ronde in november 2022) of in het voorjaar van 2024 is een nieuwe ronde om hiervoor een aanvraag in te dienen.

Er zijn twee indieningsmogelijkheden. De subsidie is 30% van de projectkosten. Bij indiening van 1, 2 of 3 verduurzamings-maatregelen zijn de minimale projectkosten € 16.666. De minimale subsidiekosten zijn in dit geval € 5.000 en maximaal € 2,5 miljoen. Bij indiening van een integraal verduurzamingsproject zijn de minimale projectkosten € 83.333. De minimale subsidiekosten zijn hierbij € 25.000 en maximaal € 2,5 miljoen. De regeling zal waarschijnlijk in 2024 worden verlengd, maar het is nog niet duidelijk in welke vorm.

Dakisolatie van een historisch gebouw. Bron: RCE

Woonagenda

Huisvesting is een eerste levensbehoefte, een grondrecht van iedereen. De vraag overtreft ruimschoots het aanbod, in Nederland, maar ook in Aalsmeer. Zowel de Rijksoverheid als de lokale overheid is daardoor gedwongen om in te grijpen en actie te ondernemen. Binnen de gemeente Aalsmeer zijn er ruim 13.000 woningen. Omdat er een groot tekort is aan woningen zullen er in de periode tot en met 2030 ongeveer 2000 woningen worden toegevoegd. De realisatie van nieuwe woningen en het in stand houden van de bestaande woningvoorraad wordt beleidsmatig vastgelegd via de omgevingsvisie en de woonagenda. De huidige Woonagenda (2020) behoeft aanpassing op de inmiddels ruimere wettelijke mogelijkheden en opname van meer realistische huizenprijzen. Aan een herziene woonagenda wordt momenteel hard gewerkt. Hierin worden onderstaande punten meegenomen (volgens het Raadsprogramma 2022-2026):

- De Woonvisie bepaalt dat er altijd een percentage moet worden gebouwd in de lagere prijsklasse.
- Voor alle nieuwe koopwoningen gaat tijdelijk een zelfbewoningsplicht gelden.
- Het moet mogelijk zijn, wanneer daar op eigen perceel ruimte voor is, tijdelijke woningen voor familieleden of mantelzorgers te plaatsen. Dit kan in de vorm van 'tiny houses', aanleunwoningen of 'kangoeroe woningen'.
- Het is van belang om meer appartementen te realiseren in plaats van eengezinswoningen. Hierbij gaat het om een goede mix van woningen voor jongeren, alleenstaanden en ouderen die hiermee een alternatief krijgen voor het wonen in een eengezinswoning. Dit zorgt voor doorstroming op de woningmarkt.

Nota Sociaal Domein

De raad wil met de inzet op welzijn niet alleen een goede gezondheid bereiken, maar een algemeen welbevinden van inwoners. Welbevinden wordt niet alleen bereikt door een goede lichamelijke gezondheid. Ook een goede geestelijke gezondheid, het tegengaan van eenzaamheid en het bevorderen van sociale cohesie, zijn aandachtspunten.
Op 18 juli 2023 is de nota Sociaal Domein 2023-2026 met de titel 'Omzien naar elkaar, verbinden en versterken' in conceptversie vastgesteld door het college, en is uitgestuurd naar de maatschappelijke organisatie voor de consultatieronde, waaronder de kerkbesturen. Volgens planning wordt deze nota in het najaar van 2023 vastgesteld door de gemeenteraad.
In de nota staan een aantal constateringen en ambities vanuit de gemeente die in het kader van de Kerkenvisie interessant kunnen zijn.

Gebrek aan woonruimte

- (Passende) woonruimte is schaars. Er is een gebrek aan (passende) woningen voor onder meer jongeren (starters), éénoudergezinnen, kwetsbare ouderen, dementerenden, arbeidsmigranten, mensen met GGZ-problematiek en statushouders.

Behoefte aan ontmoetingsplekken in de buurt of wijk

- Er is behoefte aan ontmoeting. Ontmoeten is de sleutel tot een sterke sociale basis. Meer ontmoeting stimuleren betekent dat inwoners gezien worden, het welbevinden toeneemt en eerder signalen opgevangen kunnen worden. Dit draagt ook bij voorkomen van eenzaamheid en betere zelfredzaamheid van inwoners. Ontmoeting kan plaatsvinden in een buurthuis, maar ook in een kerk of bij een sportvereniging. De gemeente wil de ontmoeting organiseren dicht bij de mensen, in wijken en buurten. Ook willen ze inzetten op samenwerking tussen verschillende initiatieven en

ontmoetingslocaties, zodat er ingespeeld kan worden op tekort aan vrijwilligers. Een betere spreiding van ontmoetingslocaties over de gemeente is van belang. De mogelijkheden van multifunctionele accommodaties worden onderzocht.

• Divers vastgoed dat wordt ingezet voor maatschappelijke doelen is verouderd (denk aan buurthuizen, ontmoetingsplaatsen en plekken voor welzijnswerk). De staat van het onderhoud van de verschillende voorzieningen wordt betrokken bij de inventarisatie.

• Het aandeel van inwoners met een migratieachtergrond stijgt in Aalsmeer. De zoektocht naar ontmoetingsruimte richt zich ook op voldoende ontmoetingsplekken voor de nieuwe inwoners zoals statushouders en de 'blijvende' arbeidsmigranten, zodat zij zich welkom voelen in Aalsmeer.

Tekorten aan vrijwilligers

• Er zijn te weinig vrijwilligers structureel beschikbaar. Waar voorheen inwoners zich verbonden aan een organisatie, instelling of vereniging als vrijwilliger, zien we dat inwoners steeds meer anders om gaan met 'anderen willen helpen'. Het aantal vrijwilligers daalt al jaren. Dit is een landelijke trend die door corona is versterkt.

• 'Aalsmeer voor Elkaar' is de vrijwilligerscentrale van Aalsmeer en helpt namens de gemeente om het potentieel aan vrijwilligers (aanbod) en de behoefte bij inwoners, verenigingen en organisaties (vraag) bij elkaar te brengen. De wens is om de komende periode een pilot te starten met inwoners die zich niet structureel willen inzetten als vrijwilliger, maar het leuk en haalbaar vinden op lossere basis informele ondersteuning te bieden. Ook wordt, in samenwerking met de welzijnsstichting en vrijwilligerscentrale onderzocht of vrijwillige inzet meer binnen de eigen wijk kan worden georganiseerd.

"Sommige vrijwilligersfuncties zijn lastig op te vullen. Mensen staan niet meer in de rij voor dergelijke functies, en de gemiddelde leeftijd van de gemeenschap is relatief hoog."

10. Conclusies & aanbevelingen

1. Religieus erfgoed Aalsmeer ernstig bedreigd

1a) Over 15 jaar 20% van het religieus erfgoed nog met zekerheid in religieus gebruik

De eerstkomende vijf jaar verwachten alle kerken, op één na, in religieus gebruik te blijven. Vanaf 2027 verandert dit beeld. Drie kerkbesturen geven aan niet verder dan 5 jaar vooruit te kunnen kijken en bestempelen de toekomst daarna onzeker qua religieus gebruik van hun kerkgebouw. Nog eens vijf jaar later komen daar vier kerkbesturen bij. Twee kerkbesturen verwachten over vijftien jaar met zekerheid dat hun kerk nog als kerk gebruikt zal worden.

Deze toekomstverwachting betekent in het worst case scenario bijna een omkering van de huidige situatie. Nu is 1 van de elf kerken herbestemd en de rest in religieus gebruik. Over 15 jaar zouden dat nog 2 kerken in religieus gebruik kunnen zijn en 9 herbestemd als er niks gebeurt.

Veel kerkbesturen stellen zich zelf ten doel het gebruik van het gebouw te vergroten, meer jongeren aan zich te binden en een hernieuwde rol voor de samenleving te gaan spelen. Deze ontwikkeling kan een positief effect hebben op het toekomstperspectief.

1b) Monumentale kerken in religieus gebruik zijn bedreigd

Ook monumentale kerkgebouwen, op 1 na, zijn op de kortere en middellange termijn bedreigd in het voortbestaan van de religieuze functie. Dit betreft drie gemeentelijke monumenten en twee rijksmonumenten.

Aanbeveling 1. Onderzoek kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van kernen

Een duurzaam toekomstperspectief voor leegkomende kerken kan het beste gevonden worden als het kerkgebouw een oplossing kan bieden voor een duurzame behoefte van de buurt of kern waar de kerk staat. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de nieuwe (neven)functie als passend wordt ervaren door de betreffende kerkgemeenschap. Bij een verkoop en herbestemming speelt dit in mindere mate.
De mogelijkheden om kerkgebouwen van nevenbestemmingen (naast de religieuze functie) te voorzien of om kerkgebouwen te herbestemmen, hangen ook nauw samen met de denominatie van een kerk. Zo is voor de katholieken het kerkgebouw een ‘gewijde’ ruimte, met als functie: de viering van het geloof. Andere functies zijn hier niet toegestaan, behalve bijvoorbeeld een concert van passende muziek of het kerkkoor dat oefent. In de protestantse kerken zijn nevenbestemmingen, mits niet strijdig met de waarden van de kerk, wel toegestaan. Denk hierbij aan: koffieochtenden voor ouderen, taallessen voor vluchtelingen, filmavonden. De Katholieke Kerk is geneigd om, als de religieuze functie voortzetten niet meer haalbaar is, het kerkgebouw te verkopen. Middels een kettingbeding wordt er meestal over gewaakt dat het kerkgebouw geen functie krijgt die echt als niet-passend wordt ervaren, zoals bijvoorbeeld een gokhal. Bij andere geloofsgemeenschappen, waaronder de Protestantse Kerk Nederland (PKN) vindt ook geregeld verkoop plaats. Maar steeds vaker wordt eerst gekeken naar nevenbestemming en een uiteindelijke herbestemming die van maatschappelijke betekenis is voor het dorp, de stad of wijk.

Denken in 'kerken als kansen'! De gemeente Aalsmeer kan integraal kijken of er vanuit het sociaal of cultureel domein ruimtevragen zijn, die wellicht een nieuwe invulling kunnen geven aan kerkgebouwen. Zo kunnen gezondheids- en/of welzijnsfuncties een mooie passende functie zijn voor een kerkgebouw, terwijl de kerk wellicht ook nog op zondag voor de religieuze functie beschikbaar kan blijven. De sociaal-maatschappelijke functies worden al gesubsidieerd door de gemeente Aalsmeer, inclusief een huisvestingscomponent. Door deze functies te verplaatsen naar een monumentale kerk, kunnen deze budgetten, die al opgenomen zijn in de gemeentelijke begroting, dubbel renderen. Letterlijk voor hetzelfde geld, kan het religieuze erfgoed beleefbaar blijven, een duurzame toekomst krijgen en doorgegeven worden aan volgende generaties. De oorspronkelijke ontmoetingsfunctie van het kerkgebouw keert terug en krijgt een nieuwe invulling. De gemeente Aalsmeer wil het versnipperde maatschappelijk vastgoed meer concentreren. Kerkgebouwen liggen centraal in buurten en dorpen en hebben van oudsher een ontmoetingsfunctie.

Uiteraard vergt zo'n soort 'gebouwenschuif' in het sociale domein nadere studie. In het geval sprake is van een gedateerd en niet heel bijzonder buurthuis bijvoorbeeld, dan kan door het verschuiven van de maatschappelijke functie, op de plek van het oude buurthuis wellicht woningbouw worden gerealiseerd. Dit is ook een belangrijke opgave voor Aalsmeer. Tegelijk is er sprake van een toename met 2000 woningen tot 2030. Meer inwoners betekent ook een toename van de behoefte aan maatschappelijke functies. De ruimtebehoefte voor deze toename kan, naast de gebouwenschuif, wellicht een plek krijgen in gunstig gelegen kerkgebouwen.

Soms is dit lastiger te overzien, als er een (nieuw) dorpshuis of andere voorziening staat, of als het het bestaande buurthuis ook een monumentaal pand is. Ook kan deze denkwijze gevoelsmatig voor kerkleden/gebruikers een grote stap zijn. Maar zelfs dan is het belangrijk de vraag te stellen of een dorp zonder toegankelijke kerk ook voor volgende generaties wenselijk is.

Aanbeveling 2. Onderzoek op provinciaal of regionaal niveau kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van de provincie of regio.

Op provinciaal of regionaal niveau kunnen zich eveneens kansen voordoen voor subsidiemogelijkheden of neven- of herbestemming van kerkgebouwen. Zo is het orgel van de H.H. Paulus en Petruskerk recent gerestaureerd met subsidie van de Stichting Leefomgeving Schiphol. Maar ook voor bijvoorbeeld recreatieve of toeristische plannen met betrekking tot wandel- en fiets paden, culturele/ archeologische voorzieningen op provinciaal niveau kunnen aantrekkelijk zijn om bij aan te sluiten. Zo is in Katwijk een museum over de Romeinse limes ondergebracht in een kerktoren.

Aanbeveling 3. Koester de kerken en stap niet snel af van de maatschappelijke bestemming

(Monumentale) kerkgebouwen zorgen voor bezieling van dorpen en wijken. Mensen genieten in een steeds sneller veranderende wereld van de schoonheid van deze gebouwen en van het gevoel van verbinding met een bijzondere ontstaansgeschiedenis. Dit vertaalt zich niet alleen in emotionele, maar ook in financiële waarde. Woningen en andere gebouwen in een dorp of wijk worden aantrekkelijker gevonden, rondom dit monumentale erfgoed, en worden hoger gewaardeerd. Voor de aantrekkelijkheid van Aalsmeer

2. Kerkgebouwen met een hoge cultuurhistorische waarde zijn beschermd, maar er is meer aandacht gewenst voor de kerkinterieurs en roerend religieus erfgoed

in brede zin is het goed om kerkgebouwen te koesteren. Kerken zijn belangrijk cultureel erfgoed van Aalsmeer. Met hun beeldbepalende en karakteristieke aanwezigheid zijn het sterke identiteitsdragers en (buurt)bakens.

Het religieus erfgoed is van generatie op generatie doorgegeven. Kerken zijn altijd ontmoetingsplaatsen geweest. Waar eenzaamheid nu een groot maatschappelijk probleem is door voortschrijdende welvaart en individualisatie, en sociale cohesie in een tijd van polarisatie belangrijk is om te stimuleren en vast te houden, wordt gezocht naar het terugbrengen van zogenaamde ‘third places’. Als mensen hebben wij als first place ons huis waar we wonen. Onze second place is onze school of ons werk, waar we een belangrijk deel van onze dag doorbrengen. De kerk is/was vanouds een third place. Een sociale ontmoetingsplek, waar mensen zich ook thuis voelden en een sociaal netwerk en vangnet hebben. Juridisch gezien is de maatschappelijke functie vastgelegd in een maatschappelijke bestemming in het bestemmingsplan. Door in principe vast te houden aan deze bestemming bij het vinden van een nieuwe functie voor kerkgebouwen, als de religieuze functie stopt, wordt gestimuleerd dat deze ontmoetingsplekken dat ook blijven. Eenmaal onomkeerbaar herbestemd naar bijvoorbeeld woningen, komt de kans om deze ontmoetingsplaatsen opnieuw te creëren in de toekomst nooit meer terug, in onze volgebouwde dorpen en buurten. Weg is weg.

Betrek bij het nadenken over gewenste toekomstperspectieven voor kerken alle relevante stakeholders.

Aanbeveling 4. Onderzoek samen met kerkbesturen en wellicht Museum Catharijneconvent of en hoe kerkinterieurs en roerend religieus erfgoed beter beschreven en beschermd kunnen worden

Door aanpassingen in de tijd en interne verbouwingen kunnen kerkinterieurs ongemerkt zodanig aangetast worden dat cultuurhistorische waarden verloren gaan. Om dit te voorkomen kan als vervolgactie op het kerkenvisietraject gezamenlijk gekeken worden met kerkbesturen en de gemeente Aalsmeer of het updaten en het laten uitvoeren van goede interieurbeschrijvingen zoals Museum Catharijneconvent heeft geadviseerd wenselijk en mogelijk is.

“Omdat het kerkgebouw relatief nieuw is en modern is ingericht, is het onderhoud op orde en geen punt van zorg.”

3. Krimpende gemeenschappen zijn zoekende

Voor krimpende kerkgemeenschappen is nadenken over de toekomst vooral een zoekproces, met voor de meeste leden van de kerkgemeenschappen een emotionele lading. Zeker als het einde van de religieuze functie in zicht begint te komen. Immers, zij en hun (groot)ouders en kinderen, zijn veelal in de kerk gedoopt, getrouwd en hebben er afscheid genomen van geliefden.

Krimpende kerkgemeenschappen gaan verschillend om met de gestage afname van het aantal dienstbezoekers en activiteiten. Veelal worden geleidelijke veranderingen doorgevoerd. De kerkzaal wordt te groot voor een steeds kleinere groep kerkbezoekers en activiteiten voor de jeugd nemen af. Een steeds kleiner wordend team van vrijwilligers moet meer doen en kan lastig opvolgers vinden. Dit geldt met name voor de bestuursfuncties. Bestuurders voelen de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van een (monumentaal) kerkgebouw steeds zwaarder op de schouders drukken. Voor de instandhouding van de gebouwen is steeds meer behoefte aan specifieke expertise op het gebied van bouwkundige zaken, duurzaamheid en financiën.

De inkomsten uit collectes worden lager en het gebouw wordt minder gebruikt. Bij krimpende kerkgemeenschappen ontbreekt soms de energie en creativiteit om te komen tot passende nevenbestemmingen. De verschillende geloofsrichtingen gaan ook anders met krimp om. Veel van de (soms gefuseerde) kerkgemeenschappen beseffen wel dat er in de nabije toekomst keuzes gemaakt moeten worden met betrekking tot het afstoten van gebouwen.

Aanbeveling 5. Stimuleer kerken om proactief neven- of herbestemmingsmogelijkheden te onderzoeken en ondersteun deze onderzoeken actief als gemeente

Het is goed om proactief, tijdig een onderzoek te starten naar scenario's voor invullingen van (deels) leegkomende kerken en bijbehorende financiële onderleggers. Op die manier kan het kerkgebouw zo lang mogelijk worden gebruikt in de functie waarvoor het is gebouwd (dit is altijd de mooiste functie voor een monument). Ook beleven meer mensen van de huidige en toekomstige generaties, bij invulling met een sociaal-maatschappelijke of culturele functie, het kerkgebouw als bijzonder erfgoed. Dit is een verrijking die Aalsmeer aantrekkelijker maakt om te wonen of om op vakantie te zijn. Door proactief deze kansen voor kerkgebouwen te verkennen, voorkom je ook op tijd dat bijvoorbeeld een maatschappelijke voorziening nieuw wordt gebouwd, terwijl de kerk ernaast leeg staat of komt te staan. Eveneens is het onwenselijk dat een kerkgebouw leeg komt te staan en gaat verloederen. Tenslotte kun je als er tijd genoeg is, alle relevante partijen betrekken en maximaal creativiteit en kansen verkennen. De ervaring leert dat het hele proces om tot een goede herbestemming te komen ongeveer 5 jaar aan voorbereiding vergt.

Kerkbesturen kunnen een subsidie aanvragen om ondersteuning in te schakelen van experts bij het onderzoeken van neven- of herbestemmingsmogelijkheden.

Daarnaast zijn er allerlei andere interessante initiatieven die gezamenlijk onderzocht kunnen worden en waarvan kerkbesturen aangaven er enthousiast over te zijn, die de vitaliteit van kerken ondersteunen en die het (mede-) gebruik stimuleren.

Hierbij is ook geput uit goede ideeën voor vervolgacties uit andere gemeenten:

- Zet een projectgroep op met gemeente Aalsmeer en kerken en doe onderzoek doen naar de mogelijkheid om maatschappelijke nevenfuncties vanuit de huidige huisvesting die de gemeente huurt of bezit, naast de religieuze functie te verschuiven naar kerkgebouwen d.m.v. ‘gebouwenschuif’ (zie aanbeveling 1) Tot 2030 komen er 2000 woningen bij in Aalsmeer. Voor extra woningen zijn extra maatschappelijke voorzieningen nodig en middelen beschikbaar. Wellicht dat hiervoor ook gekeken kan worden naar inpassing in kerkgebouwen.
- Vanuit het sociaal domein van de gemeente Aalsmeer is een beleidswens naar meer ontmoetingsplekken en een betere clustering van maatschappelijke voorzieningen naar multifunctionele en centraal gelegen maatschappelijke voorzieningen in elke wijk. Te denken valt bijvoorbeeld aan een gezondheidscentrum/ huisartsenpraktijk, gezien de grote urgentie van zowel het landelijke probleem van opvolging alsook het vinden van een - geschikt te maken- en betaalbare locatie. Ook inventarisatie van zalen en bijgebouwen in kerken naast kerkzalen voor kleinschalige wijkactiviteiten is van grote waarde.
- Werk samen met de Stichting Kunst en Cultuur Aalsmeer om in kerken exposities, voorstellingen en concerten etc. te organiseren
- Werk samen met 'Aalsmeer voor Elkaar' om de inzet van vrijwilligers te optimaliseren.
- Onderzoek hoe een gezamenlijke website of een makelpunt (à la Arnhem) opgezet kan worden om ruimtes te verhuren.
- Betrek scholen en pols de behoeften van jongeren in relatie tot de mogelijkheden van kerkgebouwen. Zo zijn er in veel kerken speciale ‘jeugdhonken’ ingericht die vaak nauwelijks in gebruik zijn.
- Organiseer kennisbijeenkomsten over bijv. subsidiemogelijkheden en verduurzaming
- Ga samen op excursie naar succesvolle voorbeeldprojecten voor inspiratie en om te ervaren hoe bepaalde oplossingen in de praktijk uitpakken
- Nodig de mensen achter “Dorpsklooster Utrecht of Haarlem” uit. Dit zijn samenwerkingsvormen tussen kerken, waarbij nieuwe vormen worden aangeboden voor meditatieve en spirituele beleving van de kerk. Zo is in Haarlem iedere ochtend een kerk open voor een uurtje en zijn mensen welkom om te mediteren. Hier wordt steeds meer gebruik van gemaakt. Zo komen er bijvoorbeeld ook mensen met een depressie op af die structuur zoeken. Er zijn inloopzangavonden, schrijfmeditaties met groepen en allerlei andere activiteiten.

4. Hoge energiekosten vragen om verduurzamingsmaatregelen

Door de hoge energiekosten is het verduurzamingsvraagstuk actueler dan ooit. Kerkgebouwen worstelen met hoge stookkosten om de kerkzalen voor vaak een relatief kleine groep leden volledig te verwarmen. Er is een groot momentum om dit probleem versneld aan te pakken.

Met name de jongere kerkgebouwen beschikken over bouwsystemen die veelal makkelijker te isoleren zijn en de installatietechnische basis is veel geschikter voor verduurzaming. Voor oudere monumentale kerkgebouwen blijft het een vraagstuk wanneer welke investeringen in duurzaamheidsmaatregelen gaan renderen. Wanneer de intensiteit van het gebruik achter blijft, zal er geen aanleiding zijn om investeringen te doen voor het verlagen van de stookkosten. Dit is echter een kip-ei probleem. Als het onbetaalbaar is om het gebouw te verwarmen, zal het gebruik ook niet toenemen.

“We teren in op de liquide middelen. De inkomsten vanuit de kerkelijke bijdragen en van de verhuur zijn onvoldoende. Toch is de gemeenschap niet armlastig. Door een nalatenschap zijn er structurele inkomsten van de verhuur van vastgoed in het dorp.”

Aanbeveling 6 Voer duurzaamheidsscans uit i.c.m. onderzoek naar neven- of herbestemming

Om de cirkelredenering te doorbreken, wel of niet investeren in duurzaamheidsmaatregelen als voorwaarde voor een intensiever gebruik van een kerkgebouw, zullen stappen gezet moeten worden. Inventariserende duurzaamheidsscans kunnen daarin helpen. Voor zes kerken is binnen het kerkenvisie-traject reeds een Maatwerkadvies Energieduurzaamheid uitgevoerd. Bovendien heeft de gemeente Aalsmeer een Servicepunt Energieadvies, waar VvE’s, bewonersinitiatieven, maatschappelijke organisaties (waaronder kerken) en kleine particuliere verhuurders advies over het verduurzamen van gebouwen kunnen inwinnen. Daarnaast bestaat ook een subsidie voor her- en nevenbestemmingsonderzoek waaronder ook verduurzamingsonderzoek valt, die jaarlijks bij de RCE aangevraagd kan worden.

5. Matching van internationale kerkgemeenschappen die zoekend zijn naar passende huisvesting wellicht kansrijk

In zowel de Karmel Kerk als de H.H. Paulus en Petrus maken ook andere, internationale, geloofsgemeenschappen gebruik van de kerk. In de omgeving van Aalsmeer (Amsterdam, Amstelveen) is het bekend dat tientallen internationale kerkgemeenschappen zoekend zijn naar passende huisvesting. Ook is bijvoorbeeld de Poolse gemeenschap die kerkt in de Karmelkerk op zoek naar plekken om taallessen en andere gezamenlijke activiteiten te ontwikkelen. Daarnaast zijn er regelmatig andere religieuze gemeenschappen uit Nederland die geen eigen huisvesting hebben, waarvoor eveneens geldt dat ze daarnaar op zoek zijn.

Aanbeveling 7. Ga met kerkgemeenschappen op zoek naar matchingskansen

Het actief op zoek gaan naar deze partijen en kerkgemeenschappen die hier interesse in hebben en matchingskansen onderzoeken kan een kansrijke onderneming zijn om het gebruik van kerkgebouwen met een passende functie te verbeteren. Ook kunnen hierdoor meer inkomsten in het laatje komen voor onderhoud van het gebouw. Een andere religieuze gebruiker van een kerk is tenslotte de beste oplossing, omdat het kerkgebouw hiervoor is ontworpen en deze functie de minste aanpassingen vergt.

“Op zondagmiddag wordt de kerk verhuurd aan een Poolse Katholieke gemeenschap.”

6. Een aantal kerken heeft rond de kerk een begraafplaats met parkje, land of oude kloostertuinen die vergaan zijn, waar kansen liggen of waar aandacht voor gewenst is.

Aanbeveling 8. Onderzoek voor de verschillende ‘groene kansen’ de verwezenlijkingsopties

Zo kan de unieke begraafplaats met parkje bij de H.H. Petrus en Paulus aan de Oosteinderweg wellicht beter worden ingezet voor de buurt of voor vrijwilligersactiviteiten die tegelijkertijd eenzaamheid tegengaan of sociale cohesie bevorderen.

Hetzelfde geldt voor de oude kloostertuinen die van oorsprong bij de Karmelker aan de Stommeerweg lagen, waar mogelijkerwijs een transformatie naar bijvoorbeeld pluk- of moestuinen kan plaatsvinden.

De Oosterkerk orienteert zich op de mogelijkheden om het stuk land achter de kerk te bestemmen voor tiny houses. Dit is aantrekkelijk om te onderzoeken als (tijdelijke) oplossing voor nijpende huisvestingstekorten voor bepaalde doelgroepen.

“Er bestaat interesse voor het bouwen van woningen (tiny houses) op het terrein achter de kerk. Ofwel voor starters op de woningmarkt ofwel voor noodopvang.”

7. Onderhoud en intensiveer het goede contact tussen burgerlijke gemeente en kerken om kansen voor bedreigde kerken te vergroten

Tijdens de gesprekken en bijeenkomsten bleek dat korte lijnen tussen kerkeigenaren en de burgerlijke gemeente gewenst zijn. De ervaringen met de onderlinge samenwerking is in het algemeen goed. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het succesvol proactief met elkaar optrekken om de kerkenopgave waar Aalsmeer de komende jaren voor staat, effectief op te pakken.

Er zijn verschillende mogelijkheden. Een mooie basis kan zijn om jaarlijks een vaste bijeenkomst te organiseren waarbij alle kerkbesturen worden uitgenodigd door de gemeente Aalsmeer, waarbij de wethouder aanwezig is. Tijdens deze bijeenkomst wordt gepolst met de kerkbesturen wat er leeft en waar evt gezamenlijke interesses liggen. In het eerste jaar na de kerkenvisie kunnen dat het opvolgen van de aanbevelingen zijn uit de kerkenvisie en is een intensiever vervolgtraject gewenst. Na een jaar wordt opnieuw gekeken wat wenselijk is. Door het kerkenvisietraject is het gelukt om in een proactieve stand te komen met elkaar. De kerkbesturen hebben aangegeven hoe ze naar de toekomst kijken en als gemeente hou je dan een beetje vinger aan de pols.

In eerste instantie wordt de energie van het kerkenvisietraject vastgehouden nu iedereen elkaar heeft leren kennen en enthousiast is geworden om gezamenlijk vervolgstappen te zetten.

Aanbeveling 9. Stel een contactpersoon voor kerken en collega's aan bij de gemeente Aalsmeer

Het opstellen van een kerkenvisie is een eerste stap. Nu de kerkenopgave in beeld is en kerkbesturen zich gesteund voelen om noodzakelijke vervolgstappen te zetten, is het belangrijk om binnen de gemeente Aalsmeer een contactpersoon, tevens structurele aanjager, beschikbaar te hebben. Op dit moment is hiervoor onvoldoende capaciteit beschikbaar. Kerkeigenaren zijn aan zet, maar uit voorliggend onderzoek blijkt dat het bundelen van krachten tussen de gemeente Aalsmeer en kerkbesturen van bedreigde kerken, de kansen voor deze kerken aanzienlijk groter maakt om passende functies te vinden.

"Er is in Aalsmeer geen structureel overleg tussen de kerkbesturen en de gemeente. Dat is jammer, daar is wel behoefte aan."

Aanbeveling 10. Bepaal een integrale werkwijze binnen de gemeente Aalsmeer

Oplossingsrichtingen om een duurzaam toekomstperspectief te vinden voor dit waardevolle erfgoed, vragen om samen op te trekken met kerkeigenaren, gemeente, en eventuele andere partijen. Kansen kunnen liggen in ‘domeinoverstijgend denken’ met de verschillende beleidsafdelingen van de burgerlijke gemeente of in combinatie met initiatieven van partijen van buiten de gemeente.

Het is hiervoor wenselijk dat de gemeente Aalsmeer de contacten met de kerkbesturen goed onderhoudt en op gewenste vragen en acties acteert. Hiervoor is een aanjager onmisbaar (zie aanbeveling 8). Vervolgens is een afwegingskader (hoe om te gaan met het religieus erfgoed vanuit gemeenteperspectief) en afgestemde werkwijze binnen de gemeente Aalsmeer, tussen de verschillende betrokken afdelingen, voorwaardelijk. Daarbij is een koppeling van de kerkenvisie met de omgevingsvisie wenselijk. De ‘contactpersoon of loods kerken’ regisseert deze procesketen en zorgt dat het kerkenvraagstuk voldoende bekend is bij relevante gemeentelijke vakgebieden.

Tenslotte is het raadzaam om samen met enthousiaste kerkbesturen de aanbevelingen verder uit te werken. Hiervoor is nader denk- en uitzoekwerk vereist en het met elkaar ontdekken waar realistische en wenselijke kansen liggen. Presenteer over een jaar de uitkomsten in een Uitvoeringsprogramma van de Kerkenvisie Aalsmeer, in overleg met de wethouder, aan het College van B7W en de gemeenteraad van Aalsmeer.

Kom in actie!

De kerkenvisie heeft als belangrijkste inzicht opgeleverd dat veel kerkbesturen aangeven dat hun kerkgemeenschap krimpt en dat de toekomst voor hun kerkgebouwen in meer of mindere mate onzeker is. ~~Ruim~~ 80% van het religieuze erfgoed in Aalsmeer heeft een onzeker toekomstperspectief. In de gevoerde gesprekken en in de kansenverkenning voor kerkgebouwen in Aalsmeer zijn wel kansrijke zoekrichtingen gedetecteerd. Het kost tijd om deze zoekrichtingen te verkennen en uit te werken.

Er is urgentie om actie te ondernemen voor het te laat is en (steeds meer) religieus erfgoed verloren gaat. Ofwel omdat de kosten niet meer op te brengen zijn door religieuze gemeenschappen en verloedering en op termijn leegstand en/of sloop dreigt. Ofwel omdat voor de hand liggende matches met kerkgemeenschappen die geen eigen gebouw bezitten, maar dat wel zoeken, niet makkelijk tot stand komen. Ofwel omdat het nadenken over een maatschappelijke her- of nevenbestemming en de realisatie hiervan al gauw 5 jaar kost.

Als die tijd niet wordt genomen, dan besluit een kerkgemeenschap vaak om een kerkgebouw te koop te zetten. Het risico is dan dat veel kerkgebouwen zogenaamde ‘onomkeerbare herbestemmingen’ ondergaan. Er komt bijvoorbeeld een woonfunctie in. Dat kan voor sommige kerkgebouwen ook wel een geschikte oplossing zijn, maar daarmee verdwijnt de ontmoetingsfunctie die een kerk van oorsprong heeft. Die behoefte aan elkaar ontmoeten en het genieten van de rijke geschiedenis en bijzondere architectuur van het religieus erfgoed verdient een zorgvuldigere afweging. Toekomstige generaties wordt, als dat niet gebeurt, de kans ontnomen om van deze bijzondere gebouwen gebruik te kunnen maken, net zoals generaties voor hen.

Nu de toekomstverwachtingen van het Aalsmeers religieus erfgoed in beeld zijn gebracht, biedt dit de kans om proactief te handelen. Uit de gesprekken en uit andere onderzoeken in Nederland blijkt dat zowel leden van kerkgemeenschappen als inwoners het liefst zien dat sociaal-maatschappelijke of culturele functies in leegkomende kerken worden ondergebracht. In hoofdstuk 9 is uitgewerkt hoe de betrokkenen in dit proces met elkaar in actie kunnen komen na vaststelling van de kerkenvisie *(Aanbeveling 11)*.

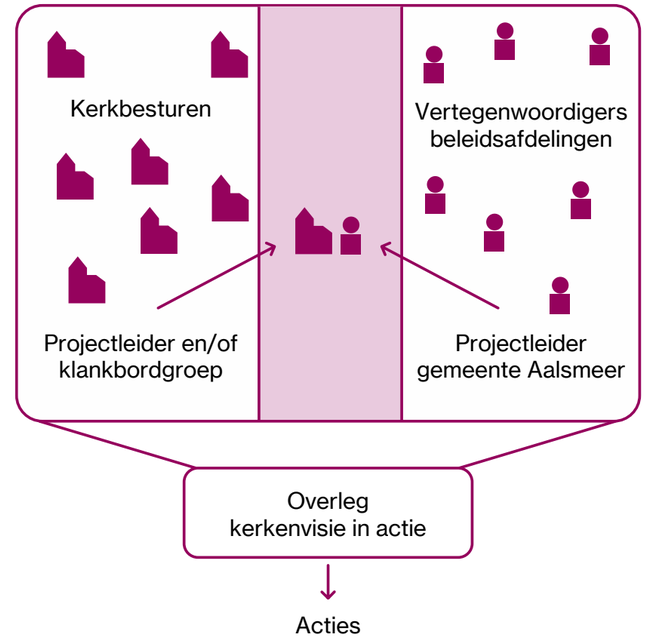
11. Kerkenvisie in actie!

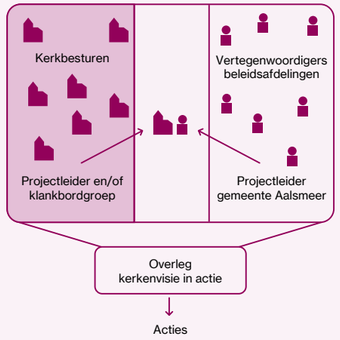
Hoe kom je met elkaar in actie na vaststelling van de kerkenvisie? De urgentie om proactief in actie te komen is hoog. Het met elkaar nadenken over neven- of herbestemmingen van kerkgebouwen kan een uitdaging zijn. Door het ondernemerschap en de vindingrijkheid die Aalsmeer karakteriseren breed in te zetten, maximaliseert de kans om het waardevolle religieuze erfgoed van Aalsmeer goed door te geven aan volgende generaties.

Voorstel is dat de gemeente Aalsmeer de rol pakt van initiator en inspirator en alle kerkbesturen uitnodigt die actief over de toekomst van hun kerkgebouw willen nadenken. Tijdens de afsluitende bijeenkomst met de eigenaren van de kerken, bleek hier veel enthousiasme voor te bestaan. In een gezamenlijke projectgroep “Toekomst kerken Aalsmeer" of “Kerkenvisie in actie” (of een andere nader te bepalen naam) vindt een verkenning plaats naar de meest urgente en kansrijke vervolgprojecten (niet alles kan en hoeft tegelijkertijd), met als uitgangspunt de aanbevelingen uit de kerkenvisie.

De projectgroep stelt vervolgens een uitvoeringsprogramma op en legt dit voor als volgende stap aan het college en de gemeenteraad. Parallel hieraan kunnen kerkeigenaren zelf met de gemeente Aalsmeer actie ondernemen. In hiernaast staande overzicht zijn de aanbevolen acties in beeld gebracht.

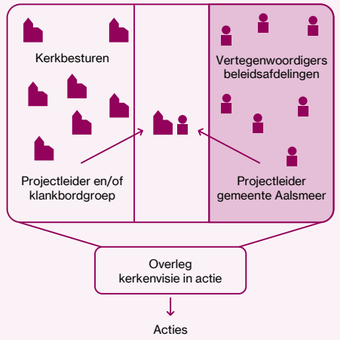
Aanbevolen acties voor eigenaren van kerken en andere gebedshuizen en de gemeente Aalsmeer in de volgende fase van het kerkenvisietraject:

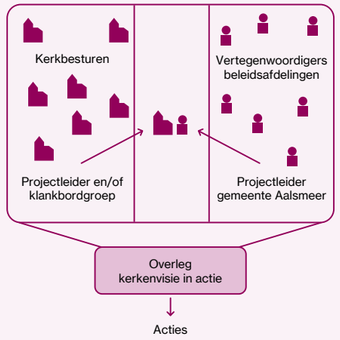
Kerkgenootschappen Aalsmeer

- Doe mee aan het platform Toekomst kerken Aalsmeer.
- Kerken met een onzeker toekomstperspectief: vraag subsidie aan om neven- of herbestemmingsmogelijkheden tijdig te onderzoeken en werk hierin samen met het platform en de gemeente Aalsmeer (aanbeveling 5) en voer (voor zover nog niet gedaan) duurzaamheidsscans uit i.c.m. onderzoek naar neven- of herbestemming (aanbeveling 6)
- Ga met kerkgemeenschappen op zoek naar matchingskansen (aanbeveling 7)
- Stap in bij gezamenlijke vervolgprojecten
- Grijp het momentum van de kerkenvisie (nu is er aandacht van de gemeente Aalsmeer en andere kerken)
- Gebruik de contacten die zijn opgebouwd, onderling en via de gemeente Aalsmeer

Gemeente Aalsmeer

- Wees initiërend en inspirerend
- Stimuleer bedreigde kerken om proactief neven- of herbestemmingsmogelijkheden te onderzoeken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van kernen en ondersteun deze onderzoeken actief als gemeente (aanbeveling 1). Betrek hierbij de gedachte van de ‘gebouwenschuif’ (het verplaatsen van maatschappelijke functies naar kerkgebouwen).
- Onderzoek, samen met de kerkeigenaren, of er met meer aandacht gekeken kan worden naar de interieurs en het roerende religieus erfgoed (aanbeveling 4).
- Stel een contactambtenaar aan bij de gemeente Aalsmeer als aanspreekpunt voor kerken, geloofsgemeenschappen zonder gebouw en collega’s, die als projectleider fungeert vanuit de gemeente voor het platform Toekomst kerken Aalsmeer (aanbeveling 9) . Betrek hierbij inspiratie en kennis reeds opgedaan door andere gemeenten en kerkgemeenschappen.
- Bepaal een integrale werkwijze met betrekking tot het koesteren van religieus erfgoed binnen de gemeente Aalsmeer en kom tot een uitvoeringsprogramma behorend bij de Kerkenvisie Aalsmeer (aanbeveling 10).

Platform Toekomst kerken Aalsmeer

- Leer elkaar beter kennen en bespreek uitdagingen samen.
- Doe inspiratie op van elkaar en anderen, ook buiten Aalsmeer. Organiseer bijvoorbeeld een excursie naar succesvolle voorbeeldprojecten voor inspiratie en om te ervaren hoe bepaalde oplossingen in de praktijk uitpakken
- Bepaal welke projecten het meest kansrijk en urgent zijn om samen op te pakken in groepjes.
- Onderzoek kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van kernen en of de gemeente Aalsmeer sociaal-maatschappelijke functies kan onderbrengen in geheel of gedeeltelijk leegkomende kerkgebouwen (met vaste langjarige huur) (aanbeveling 1).
- Onderzoek op provinciaal of regionaal niveau kansen voor kerken in relatie tot de toekomst en leefbaarheid van de provincie of regio (aanbeveling 2).
- Koester de kerken en bedenk hoe, anderen, die hier belang bij hebben, te betrekken bij de toekomst van religieus erfgoed: buurtbewoners, ondernemers, historische verenigingen, dorpsraden (aanbeveling 3).
- Kijk met elkaar naar de kerkinterieurs (aanbeveling 4).
- Onderzoek losse ideeën als (aanbeveling 5):
  - Samenwerkingsmogelijkheden voor kerken met de SKA voor de organisatie van concerten, exposities en dergelijke
  - Hoe een gezamenlijke website of een makelpunt (à la Arnhem) opgezet kan worden om ruimtes te verhuren
- Betrek scholen en pols de behoeften van jongeren in relatie tot de mogelijkheden van kerkgebouwen. Zo zijn er in veel kerken speciale ‘jeugdhonken’ ingericht die vaak nauwelijks in gebruik zijn.
- Nodig de mensen achter “Dorpsklooster Utrecht of Haarlem” uit. Dit zijn samenwerkingsvormen tussen kerken, waarbij nieuwe vormen worden aangeboden voor meditatieve en spirituele beleving van de kerk. Zo is in Haarlem iedere ochtend een kerk open voor een uurtje en zijn mensen welkom om te mediteren. Hier wordt steeds meer gebruik van gemaakt. Zo komen er bijvoorbeeld ook mensen met een depressie op af die structuur zoeken. Er zijn inloopzangavonden, schrijfmeditaties met groepen en allerlei andere activiteiten.
- Organiseer kennisbijeenkomsten over verduurzamings- en subsidiemogelijkheden (o.a. aanbeveling 6).
- Ga met kerkgemeenschappen op zoek naar matchingskansen (aanbeveling 7).
- Onderzoek voor de verschillende ‘groene kansen’ verwezenlijkingsopties (aanbeveling 8).
- Kom tot een gezamenlijk uitvoeringsprogramma (aanbeveling 10).

Bijlage 2

Kerkenpaspoorten

1

Geen monumentenstatus
93m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Gereformeerde Gemeente in Nederland

Adres	Chrysantenstraat 1a Aalsmeer
Bouwjaar	1956
Architect	Architectenbureau M.E. Hartman
Bouwstijl	
Denominatie	Gereformeerde Gemeenten in Nederland
Gebruik	Religieus

Historie

In 1955 wordt door de Gereformeerde Gemeente Aalsmeer de aanvraag gedaan voor het oprichten van een ‘hulpkerkje’ aan de Chrysantenstraat 1a in Aalsmeer. In 1956 wordt hiervoor de vergunning verleend. Het kerkje is ontworpen door architectenbureau M.E. Hartman uit Hilversum, en zou voor 1956 reeds in een andere gemeente hebben gestaan. Het is daar afgebroken en opnieuw opgebouwd in Aalsmeer. De houten klokkentoren boven de entree, welke nog te zien is op de bouwtekeningen en ook op oude foto’s, is waarschijnlijk in de jaren ‘80 verwijderd.

Exterieur

Het kerkgebouw van gering oppervlakte bestaat uit een rechthoekige plattegrond met een zadeldak. Het staat, iets terugliggend in de rooilijn, aan de het einde van de straat, en valt nauwelijks op. De nok van het dak ligt dwars op de straat, het entreeportaal in de voorgevel aan de straat, steekt iets naar voren. Daarboven is een staand raam aangebracht. Het achterste gedeelte van de kerk, is iets verlaagd ten opzichte van de kerkzaal.
De van oorsprong houten kerk is enkele jaren geleden voorzien van witte, kunststof rabatdelen. De kap is gedekt met grijze pannen. Aan beide zijden van de kerk zijn drie dakkapellen in de kap aangebracht, waaronder staande vensters doorsteken in de zijgevels.
Het exterieur van het, van oorsprong als hulp- of noodkerk gerealiseerde, gebouw, oogt bescheiden en ingetogen.

Interieur

Het interieur van de kerk is, net als het exterieur, zeer eenvoudig en sober. Aan weerszijden van het middenpad staan rijen met losse stoelen. Het kansel staat tegen de oostelijke gevel, met daarop een met hout betimmerde preekstoel met luifel. Tegen de westgevel is een trap met balkon gerealiseerd waarop de organist plaatsneemt. Hier staat een eenvoudig, elektronisch orgel.
De houtconstructie van de kap is in het zicht gelaten.

Waarde

Architectonisch en stedenbouwkundig heeft het zeer sobere en weinig opvallende kerkgebouw weinig waarde. Vanwege de relatief jonge (her)bouwtijd en kleine gemeenschap met een regionaal karakter heeft het gebouw ook historisch een geringe lokale cultuurhistorische betekenis.

2

Rijksmonument
560m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Dorpskerk

Adres	Dorpsstraat 11 Aalsmeer
Bouwjaar	1549
Architect	Onbekend
Bouwstijl	Gotisch / Neogotisch (toren)
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland
Gebruik	religieus

Historie

De Dorpskerk is het oudste kerkgebouw van Aalsmeer, en is in opdracht van de Rooms-Katholieke kerk gebouwd als een driebeukige kerk met ca. 350 zitplaatsen, in laatgotische stijl met tongewelven. Deze kerk kreeg toen de naam: St. Petrus en Pauluskerk. Na het vertrek van de Spaanse troepen in 1577 en een wraakactie van de hervormingsgezinden, moesten de katholieken hun kerk afstaan. Vanaf dat moment waren zij aangewezen op een houten schuilkerk aan de Oosteinderweg. De Dorpskerk kwam in handen van de hervormden.

Exterieur

Het kerkgebouw is vermoedelijk gebouwd op de plek, waar al vele eeuwen een kerkgebouw heeft gestaan. Dit kerkgebouw is in gedeelten gebouwd, en kwam gereed in 1549 met een hoge spitse toren.

Het betreft een centraliserende, geheel in hout overwelfde laatgotische kruishallenkerk, waarvan schip en koor zijn voorzien van zijbeuken met dwarstongewelven en topgevels.
Het koor, transept en oostelijke schipstravee dateren uit de 16de eeuw, de westelijke schipstravee werd in 1850 in de oude vorm herbouwd naar ontwerp van H.H. Dansdorp. De oorspronkelijke toren werd bij die gelegenheid afgebroken. De huidige toren dateert uit 1868 en is ontworpen door B. de Vries.
De kerk ligt op en centrale plek, in het noorden van het centrum van het dorp Aalsmeer. De kerk staat op het kruispunt van de Dorpsstraat en de Kanaalstraat. Bijzonder is dat de kerk op een rond, omgracht terrein staat en via een brug is verbonden met het dorp.

2

Interieur

De Dorpskerk in Aalsmeer werd voor de Rooms-Katholieke eredienst gebouwd. Vanaf het eind van de zestiende eeuw werd het interieur geschikt gemaakt voor de hervormde eredienst. Het interieur is een zogenaamd historisch gegroeid ensemble, waarvan vooral de zeventiende-eeuwse basis van preekstoel, katheder, lezenaar, doopbekken en doopboog een aanzienlijke waarde vertegenwoordigt. In 1868 is ook het orgel in de kerk gebouwd door de firma Knipscheer. Om deze te kunnen betalen, werden de negen mooie koperen kaarskronen helaas verkocht en zijn hoogstwaarschijnlijk in de smeltkroes terecht gekomen. Deze zijn vervangen door petroleumlampen en later, weer door koperen kronen.

Waarde

Het rijksmonumentale kerkgebouw speelt zowel historisch, stedenbouwkundig als architectonisch een zeer belangrijke rol voor het dorp Aalsmeer. Het kerkgebouw wordt alleen voor de eredienst gebruikt, en heeft geen andere gebruiksruimten dan de kerkzaal. Ook is er geen begraafplaats, kosterswoning of pastorie op het perceel van de kerk gelegen.

3

Gemeentelijk monument
661m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Christelijke Gereformeerde Lijnbaankerk

Adres	Lijnbaan 5 Aalsmeer
Bouwjaar	1936
Architect	J.F. Berghoef
Bouwstijl	Traditionalisme
Denominatie	Christelijke Gereformeerde Kerken
Gebruik	Religieus

Historie

Sobere, vroegmoderne zaalkerk zonder toren, die een eerder gereformeerde kerkgebouw elders in Aalsmeer verving. De Christelijke Gereformeerde kerk aan de Lijnbaan is in 1935 gebouwd door de Aalsmeerse architect Johannes Fake Berghoef (1903-1994). Berghoef bouwde veel in Aalsmeer, waaronder een aantal kerkgebouwen (Triomphatorkerk, Zuiderkerk) en het raadhuis van Aalsmeer.
Tot ongeveer 2010 lag de Lijnbaankerk landelijk, te midden van landerijen. Daarna is gestart met de bouw van een woonwijk, die de Lijnbaankerk momenteel volledig omringt.

Exterieur

De Lijnbaankerk staat tezamen met de bijbehorende gebouwen vrijstaand op een terrein dat aan de voor- en rechterzijde wordt begrensd door een sloot en bereikbaar is via een eenvoudige brug vanaf de Lijnbaan en een brug aan de achterzijde.
Het complex bestaat uit meerdere gebouwen van verschillende hoogten en volumes: het hoofdgebouw (kerkzaal), de voormalige consistorie en de kosterswoning. Deze gebouwen zijn onderling met elkaar verbonden. In de jaren zeventig is achter de kerkzaal een uitbreiding gemaakt, waarin extra zalen en een toiletgroep zijn ondergebracht.
Het hoofdgebouw staat op een rechthoekige plattegrond, bestaat uit één bouwlaag en is afgedekt met een zadeldak. De gevels zijn opgetrokken in roodbruine bakstenen, de dakschilden zijn bedekt met zwart verglaasde Oud-Hollandse pannen. Uiterst links in de voorgevel op de begane grond bevindt zich de entree tot de kerkzaal, in lijn met de brug die het terrein ontsluit.

Interieur

Ondanks ondergeschikte wijzigingen in het interieur is met name de ruimtelijke structuur van de kerkzaal met zijn open houten kapconstructie van belang. Deze houten constructie en de eveneens houten lambrisering van de wanden en de kerkbanken zijn representatief voor de ambachtelijke wijze waarop de architect werkte.

Waarde

De Christelijke Gereformeerde kerk met consistorie en kosterswoning is een redelijk zeldzaam en gaaf bewaard voorbeeld van religieuze bouwkunst uit de jaren 1930, in traditionalistische stijl. De kerk is een vroeg voorbeeld binnen het oeuvre van de architect J.F. Berghoef die er bekend om staat geen standaard typen te ontwerpen maar gebouwen in te passen in hun omgeving. Zowel het exterieur als het interieur van het kerkgebouw is grotendeels oorspronkelijk.
Het kerkgebouw is in 2013 aangewezen als gemeentelijk monument.

4

Rijksmonument
311m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Doopsgezinde Gemeente Aalsmeer

Adres	Zijdstraat 53-55 Aalsmeer
Bouwjaar	1926-1927
Architect	J.F. Staal
Bouwstijl	Amsterdamse school
Denominatie	Doopsgezinde Kerk
Gebruik	Religieus

Historie

De Doopsgezinde kerk ligt in het centrum van het dorp Aalsmeer, aan de Zijdstraat. Het kerkgebouw van de Doopsgezinde Gemeente Aalsmeer dateert uit 1927 en is gebouwd naar een ontwerp van J.F. Staal. De kerk is van oorsprong gebouwd als schuilkerk met een schuurvorm, naar achteren geplaatst in de rooilijn. In 2002 is het naburige pand Zijdstraat 51 bij de Doopsgezinde Gemeente betrokken. Hierin huist het kantoor van Stichting de Binding (Jeugd- en Jongerenwerk voor Aalsmeer) en er is ruimte voor Gemeenteactiviteiten. Een deel van de locatie heeft een woon- en winkelfunctie.

Exterieur

De kerk heeft een rechthoekige plattegrond, afgesloten door een hoog opgaand asymmetrisch zadeldak met de noklijn haaks op de weg. Aan de zuidoostzijde is de kap doorgetrokken over een fietsenstalling. In de dakschilden zijn dakkapellen opgenomen. Het rechthoekige volume met de hoofdentree aan de noordwestzijde telt twee bouwlagen en wordt afgesloten door een steekkap met de noklijn evenwijdig aan de weg. De kerk is gebouwd in de stijl van de Amsterdamse school. Dit uit zich in de combinatie van hout met baksteen, de rijk bewerkte bakstenen muur, het uitspringen van de gevels en de onderverdeling van de vensters door middel van roeden. Ook het kleurgebruik - zie bijvoorbeeld het spreekgestoelte en de kerkenraadsbanken - van groen, grijs, geel en rood, is een duidelijk kenmerk.

Interieur

De kerk heeft een hoogte van 19,5 meter en bood oorspronkelijk plaats aan zeshonderd personen.
Het interieur van de vermaning in Aalsmeer is zeker niet helemaal gaaf behouden gebleven. Desalniettemin is het gebouw met het interieur een belangrijk en zeldzaam voorbeeld van kerkbouw en -inrichting in de stijl van de Amsterdamse School. De preekstoel, het stucwerk, het orgel, de bankenblokken, de hoeksculpturen en de verlichtingsarmaturen dragen alle in hoge mate bij aan het belang van dit interieur.

In 1987 is de kerkzaal opnieuw geschilderd in de oorspronkelijke kleuren. In de kerkzaal is een rondgaande lambrisering met gele broederschapsband.

Waarde

De Doopsgezinde kerk met voormalige kosterswoning is van algemeen belang vanwege architectuur- en cultuurhistorisch waarde. Het complex is een zeldzaam en gaaf bewaard gebleven voorbeeld van religieuze bouwkunst uit de eerste helft van de 20ste eeuw in de stijl van de Amsterdamse School met elementen uit de Nieuwe Zakelijkheid, en als onderdeel uit het oeuvre van architect J.F. Staal.

In 1987 heeft de provincie Noord-Holland het gehele complex, te weten kerk, voormalige kosterswoning en twee woningen op de provinciale monumentenlijst geplaatst. In 2002 heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de kerk met kosterswoning aangewezen als rijksmonument.

5

Gemeentelijk monument
410m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel

Adres	Stommeerweg 13 Aalsmeer
Bouwjaar	1931
Architect	J. Hendriks
Bouwstijl	Romaans, Traditionalisme
Denominatie	Rooms-Katholiek
Gebruik	Religieus

Historie

In 1920 hebben de paters van de Orde van de Karmelieten een klooster gevestigd in Aalsmeer. Het klooster is 10 jaar ouder dan de naastgelegen kerk en ontworpen door de architect P.J.S. Pieters uit de Watergraafsmeer. In de daarop volgende 10 jaar hebben zij, na de nodige weerstand vanuit de omliggende katholieke parochies, Bovenkerk, Hoofddorp en Kudelstaart, een parochie gevestigd in Aalsmeer. Na de reformatie eind 16e eeuw waren er veel geloofsgemeenschappen in Aalsmeer actief, behalve de rooms-katholieken. Pas in 1930 werd de katholieke kerk ‘Onze Lieve Vrouw van de Berg Karmel’ gebouwd, naar ontwerp van de architect J.P.L. Hendriks uit Rotterdam.
De bisschop van Haarlem vertrouwde de Karmelorde de zorg toe van de katholieken in een nieuwe parochie in en deels rondom Aalsmeer.

Exterieur

Deze zaalkerk bestaat uit één bouwlaag met een flauw zadeldak, dat bestaat uit zes traveeën. Tegen de oostgevel staat een smaller koor, bestaande uit een kelder, een bouwlaag en een zadeldak. De rechthoekige toren met een zadeldak staat tegen de eerste travee van de noordgevel. De toegangen bevinden zich in de drie rondboogpoorten. De kerk is via een tussenlid verbonden met het klooster.

Interieur

Deze Rooms-Katholieke kerk in Aalsmeer, is een sober interbellumgebouw. De zaalkerk is rechthoekig van vorm, met enerzijds het altaar, en anderzijds een balkon met orgel. Het interieur is ingetogen. In het interieur is met name in de bouwdelen het interbellum zichtbaar: baksteendecoraties, vloerbekleding.

De oorspronkelijke banken zijn aanwezig, de kruiswegstaties die direct op het baksteen geschilderd werden zijn noemenswaardig. Helaas is de rest van het interieur gedurende de decennia liturgisch aangepast dan wel gemoderniseerd. De kruiswegstaties op de muur zijn van de kunstschilder J. van Geffen in 1955. De meeste beelden zijn van hout en komen uit Oberammergau. Het marmeren beeld de H. Theresia, geplaatst in een aparte kapel, is gemaakt in Lisieux. Het altaar werd naar voren geplaatst in 1965 als gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Het schilderij van Titus Brandsma werd vervaardigd door mevr. Snoek-Ruiterman in 2005. Het orgel is gebouwd door de Gebroeders Pels te Alkmaar en ingewijd in 1949.

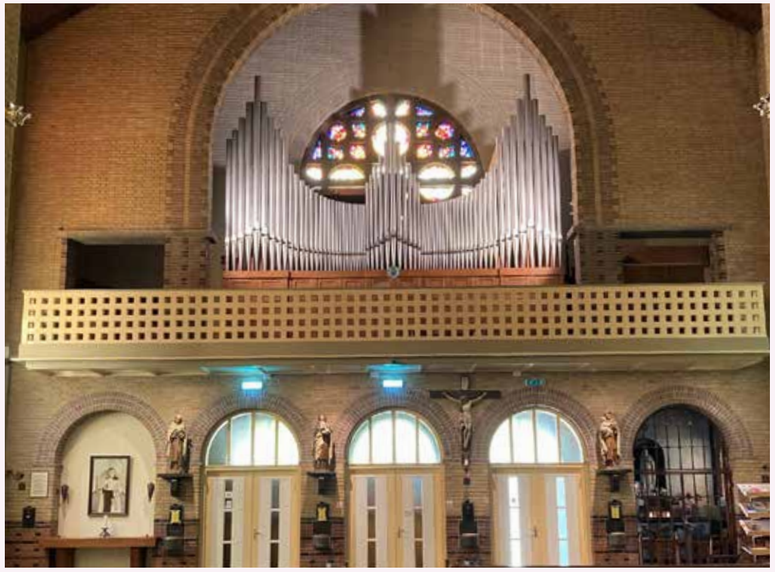
Waardering

Zowel het kerkgebouw als het naastgelegen klooster is aangewezen als gemeentelijk monument.

6

Geen monumentenstatus
893m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Open Hof Kerk

Adres	Ophelialaan 247 Aalsmeer
Bouwjaar	1956
Architect	J.F. Berghoef & H. Klarenbeek
Bouwstijl	Traditionalisme, Wederopbouw
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland
Gebruik	Religieus

Historie

Van 15 februari 1956 tot 6 juli 2008 hield de Gereformeerde Kerk van Aalsmeer haar diensten in het kerkgebouw aan de Ophelialaan. Aanvankelijk werd dit gebouw aangeduid met “Gereformeerde Kerk”. Van het voorjaar van 1986 tot juli 2008 droeg het de naam “Triumphatorkerk”. Sinds 6 juli 2008 is de naam van het gebouw gewijzigd in “Open Hof Kerk”, en sinds die dag is het gebouw eigendom van de Protestantse Gemeente te Aalsmeer. Deze gemeente is ontstaan door een fusie tussen de Gereformeerde Kerk Aalsmeer en de Zuiderkerk.
De Open Hof Kerk is fraai gelegen aan de oostzijde van de wijk Stommeer. Aan de Oostzijde van de kerk grenst het Seringenpark. Direct ten zuiden van het park, en ten zuidoosten van de kerk, bevindt zich de algemene begraafplaats Aalsmeer.

Exterieur

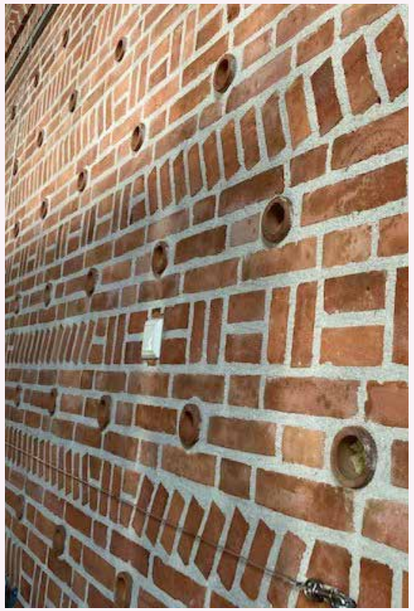
De Open Hof Kerk betreft een zaalkerk van brede afmetingen, gebouwd in 1956 naar ontwerp van architectenbureau Berghoef en Klarenbeek. De kerk heeft een rechthoekige plattegrond en een zadeldak met een flauwe helling. De nok staat haaks op de Ophelialaan. De entree van de kerk aan de Ophelialaan wordt gemarkeerd door een grote luifel, waarboven een groot houten kruis aan de gevel hangt. Er zijn verder weinig architectonische verbijzonderingen aanwezig. Het geheel is sober en ingetogen vormgegeven. In 1968 is het wijkgebouw gebouwd bij de gereformeerde kerk, tevens door Architectenbureau ir. Klarenbeek. In 2010 is het kerkgebouw nog eens uitgebreid.

Interieur

In de Open Hofkerk in Aalsmeer zijn de afgelopen decennia flinke aanpassingen gedaan. De kerkbanken werden vervangen door stoelen, het hout van de kerkenraadsbanken werd hergebruikt voor een liturgische tafel, zetel en lezenaar. Het interieur is daarmee slechts zeer beperkt origineel. De preekstoel uit het bouwjaar en het orgel (ca. 1880), zijn bijzondere elementen. Het oorspronkelijke orgel (C. Verweys) stamde uit 1956, en is in de jaren ‘90 vervangen. Het huidige orgel is oorspronkelijk afkomstig uit Duitsland en vermoedelijk rond 1880 vervaardigd, wellicht door Randebrock uit Paderborn. In 1990 werd het gekocht van de Gereformeerde Westerkerk te Groningen die, na buitengebruikstelling midden jaren 1980, in 1995 is gesloopt.

Waarde

De architectonische en stedenbouwkundige waarde van het kerkgebouw is gering, en heeft derhalve geen monumentale status.

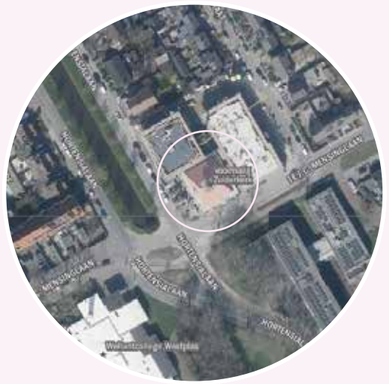

7

Geen monumentenstatus
282m²
Herbestemd

Kerkenpaspoort

Zuiderkerk

Adres	Hortensialaan 55 Aalsmeer
Bouwjaar	1953
Architect	J.F. Berghoef & H. Klarenbeek
Bouwstijl	Wederopbouw, Traditionalisme
Denominatie	n.v.t.
Gebruik	Zorgcentrum en woningen

Historie

De Zuiderkerk werd in 1952 gebouwd als derde Hervormde kerk in Aalsmeer, en staat op de hoek van de Hortensialaan en de Eerste J.C. Mensinghlaan, in de wijk Stommeer. De kerk is gebouwd naar ontwerp van architectenbureau Berghoef en Klarenbeek.

Historisch gezien vormde de kerk een onlosmakelijk geheel met de naastgelegen pastorie (reeds gesloopt) en achtergelegen verenigingsgebouw De Schakel (reeds gesloopt). De kerk was in eigendom van de Hervormde Gemeente Aalsmeer en tot 2008 in religieus gebruik. Na de sluiting in 2008, is de gemeenschap overgegaan naar de Open Hofkerk. In 2021/2022 is De Schakel gesloopt, het kerkgebouw herbestemd tot zorgcomplex en is aan weerszijde van de kerk nieuwbouw met zorgwoningen gerealiseerd.

Exterieur

De Zuiderkerk is een vierkante zaalkerk van ongeveer 20 bij 20 meter. Het robuuste gebouw is opgemetseld met een roodbruine baksteen, en gedekt met een tentdak voorzien van zwart gesmoorde pannen. Centraal op het dak staat een houten klokkenstoel met waarin een bronzen klok en daarop een windvaan.

De klok en windvaan zijn niet meer aanwezig. In het voor- en achterdakvlak zijn opvallende ronde dakkapellen aangebracht.
De overige gevels hebben een vaste ritmiek van gevelopeningen. In de zijgevels zijn reeksen van 24 raampjes aangebracht, verdeeld in vier blokjes van zes. Aan de voorgevel zijn twee, asymmetrisch geplaatste, houten portalen aangebracht, waarvan één als hoofdentree van de kerk dienst doet.

Interieur
Als gevolg van de gerealiseerde herbestemming als zorgcentrum is het oorspronkelijke interieur verwijderd en volledig opnieuw ingedeeld.

Waarde
De kerk vormt op architectuurhistorisch gebied een kwalitatief hoogstaand voorbeeld van jaren vijftig wederopbouwarchitectuur van de Aalsmeerse architect J.F. Berghoef. Ook stedenbouwkundig heeft de kerk een beeldbepalende positie binnen de wijk Stommeer. Door een onafhankelijk erfgoed-bureau is de kerk beoordeeld als ‘monumentwaardig’. Vanwege de voorgenomen ontwikkeling en herbestemming is besloten de kerk niet aan te wijzen als monument.

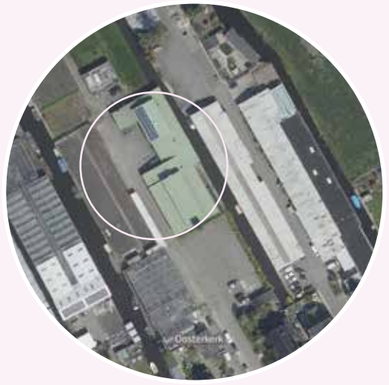

8

Geen monumentenstatus
886m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Oosterkerk

Adres	Oosteinderweg 273a Aalsmeer
Bouwjaar	1933
Architect	J.F. Berghoef
Bouwstijl	Traditionalisme / Delftse School
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland
Gebruik	Religieus

Historie

De Oosterkerk is gebouwd als tweede Hervormde Kerk in Aalsmeer, na de Dorpskerk. De voorganger van deze kerk op deze plek bestond in de dertiger jaren uit een tijdelijk houten gebouwtje dat was overgenomen vanuit Schoonhoven. Het huidige kerkgebouw is in 1933 in gebruik genomen als noodkerk. De definitieve Oosterkerk, waarvan wel een ontwerp bestaat, is nooit gebouwd. De hiervoor destijds gereserveerde financiële middelen zijn later grotendeels be-steedt aan de bouw van de derde Nederlandse Hervormde Kerk aan de Ophelialaan, de Zuiderkerk. Zodoende heeft de Oosterkerk met enkele verbouwingen qua uiterlijk altijd de eenvoudige uitstraling van een noodkerk gehouden.

Exterieur

In 1931 is aan de Oosteinderweg de pastorie gebouwd naar ontwerp van de Aalsmeerse archi-tect J.F. Berghoef. Het kerkgebouw is 2 jaar later, in 1933 gebouwd. Tussen de pastorie, gelegen aan de Oosteinderweg en het kerkgebouw, terugliggend op het perceel, ligt een groot parkeerterrein. Het kerkgebouw is zowel van buiten als van binnen sober vormgegeven. In het aanzicht van het kerkgebouw is de grote, open klokkentoren in het midden van de voorgevel, dominant. De entree van het kerkgebouw ligt temidden van deze klokkentoren. De gemetselde kerkzaal daarachter is symmetrisch vormgegeven met een getrapt volume, groen geschilderde dakranden en aan weerszijde slechts twee kleine raampartijen.

De langgerekte gesloten zijgevels van metselwerk, worden aan weerszijden slechts onderbroken door een reeks van achthoekige ramen. In 1951 is het dak van de kerk verhoogd, is de entree aangepast en zijn de kozijnen gewijzigd door architectenbureau Berghoef & Klarenbeek.

In de jaren zestig, zeventig en tachtig werd het kerkgebouw aan de achterzijde verschillende malen uitgebreid ten behoeve van de realisatie van jeugdcentrum ‘t Anker. In deze bijgebouwen bevinden zich diverse kleine zalen en één grote zaal met podium.

Interieur

De kerkzaal is in 2012 grootschalig gerenoveerd. Er zijn geen oorspronkelijke interieurelementen bewaard gebleven. De kerkzaal is functioneel en modern ingericht.

Het huidige orgel van de Oosterkerk is begin jaren zestig in de kerk geplaatst, maar werd in 1905 al gebouwd. Het was het eerste orgel, de ‘Opus 1’, van de in 1903 opgerichte orgelmakerij Pels in Alkmaar en werd gebouwd voor de voormalig Nederlandse Hervormde Kerk in het Noord-Hollandse Graft. Het orgel kwam in de jaren vijftig naar de Oosterkerk. Het binnenwerk van het orgel is nog steeds origineel, uit 1905.

Waarde

Het kerkgebouw heeft geen beschermde status.

9

Gemeentelijk monument
275m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

H.H. Petrus en Paulus

Adres	Oosteinderweg 394 Aalsmeer
Bouwjaar	1861
Architect	onbekend
Bouwstijl	Neoclassicisme
Denominatie	Oud-Katholiek
Gebruik	Religieus

Historie

De Oud-Katholieke kerk in Aalsmeer is momenteel qua ledental van bescheiden omvang, maar kent wel een belangrijke en bewogen geschiedenis, geworteld in met name Aalsmeer-Oost. Nadat de hervormingsgezinden de katholieke kerk aan de Dorpsstraat hadden ingenomen, kwamen de katholieken in een houten schuilkerk aan het Oostereind bijeen, gewijd aan de HH. Petrus en Paulus. Bij de splitsing van de katholieken in de 18de eeuw koos deze parochie voor de Oud-Katholieke richting en bouwde rond 1860 het huidige kerkgebouw. Dat behield de naam van de heiligen en werd op 27 augustus 1861 door de toenmalige bisschop van Haarlem, de Aalsmeerder Casparus Johannes Rinkel, gewijd. Vijf jaar eerder had hij dat al gedaan met het kerkhof achter de oude schuilkerk, de enige Oud-Katholieke begraafplaats naast een parochiekerk in Nederland. Tegenwoordig wordt de kerk intensief gebruikt door Oud-Katholieken, Roemeens- en Russisch-orthodoxen. Ook wordt het gebouw verhuurd als trouwlocatie of voor passende evenementen zoals concerten.

Exterieur

De kerk is een neoclassistische zaalkerk van zes traveeën zonder koor. De voorgevel heeft een resiliet, die wordt bekroond door een vierkant torentje met een ingesnoerde spitsnaald. Tegen de westgevel van de kerk staat de pastorie. Dit is een rechthoekig gebouw van twee bouwlagen en een schilddak. De voorgevel wordt geleed door twee grote velden, waardoor de middenas wordt benadrukt.

Interieur

De Oud-Katholieke Kerk in Aalsmeer heeft een interessant samengesteld interieur met zeventiende-eeuwse communiebanken langs weerszijden van de kerkzaal, en losse stoelen in het middeldeel. Waardevol zijn het tabernakel, de achttiende-eeuwse preekstoel en uit de bouwtijd stammende, vroeg-neogotische beelden en de oorspronkelijke kerkbanken. Al met al heerst de herinnering aan de periode van de schuurkerk, de voorganger van dit kerkgebouw. Omdat de e Kerk in Nederland geen golf van vernieuwingsdrang heeft gekend, is veelal het oude liturgische materiaal bewaard gebleven; in Aalsmeer geldt dat ook voor enkele stukken liturgisch textiel en vaatwerk. De kerk bezit een bescheiden Knipscheerorgel uit 1864, dat onlangs nog gerestaureerd werd.

Waarde

Het Oud-Katholieke ensemble aan de Oosteinderweg bestaat uit het kerkgebouw, pastorie en begraafplaats. Het ensemble is zowel historisch als architectonisch van grote waarde voor Aalsmeer. De pastorie is momenteel verhuurd als woonruimte aan internationale studenten.
De kerk wordt maandelijks gebruikt voor de Oud-Katholieke eredienst en wordt wekelijks verhuurd aan een Roemeense- en Russisch-orthodoxe gemeenschap. Omdat er weinig activiteiten worden georganiseerd buiten het religieus gebruik is de kerk en het achtergelegen park en begraafplaats voor veel inwoners van Aalsmeer onbekend.

10

Gemeentelijk monument
612m²
Christelijk gebruik

Kerkenpaspoort

Heilige Johannes de Doper / Kerk Sint Jan Geboorte

Adres	Kudelstaartseweg 245, Kudelstaart
Bouwjaar	1870
Architect	Th. Asseler
Bouwstijl	Neoclassicistisch/Romaans
Denominatie	Rooms-Katholiek
Gebruik	Religieus

Historie

De statie Kudelstaart is opgericht in 1661. Men kerkte in een houten loods aan het Robend. In 1822 werd een driebeukig neoclassicistisch kerkje gebouwd, dat in 1837 na een overstroming werd hersteld. In 1868-1870 werd de westzijde voorzien van een neoromaanse voorgevel met ingebouwde toren door Th. Asseler. De kerk staat in het centrum van het dorp Kudelstaart, aan de doorgaande Kudelstaartseweg. Ten zuidwesten van de kerk staat de pastorie, welke middels een eenlaags tussenlid is verbonden met de kerk. Achter de kerk bevindt zich de begraafplaats.

Exterieur

R.K. kerk St. Jan Geboorte met neoromaanse elementen. Het is een zaalkerk van vijf traveeën met een smaller driezijdig koor. Ter weerszijden van het koor staan oorspronkelijke rechthoekige aanbouwen van een bouwlaag en plat dak. Aan de westzijde staat een vierkante toren, die half in de kerk en half voor de kerk staat. De bovenste geleding van de toren is achtzijdig en wordt beëindigd met een achtzijdig tentdak. De toren is in 2011 gerestaureerd. Onderin de kerktoren bevindt zich de entree van de kerk. In deze voorgevel zijn drie staande, getoogde ramen met kleurrijk glas-in-lood aangebracht.

Interieur

De Johan de Doperkerk in Kudelstaart werd aan het eind van de negentiende eeuw ingericht met meubilair van vermaarde firma's als Stracké en Maas. Helaas zijn de bepalingen van het Tweede Vaticaans Concilie in deze kerk zeer nauwgezet doorgevoerd. In 1968-1969 vond een ingrijpende modernisering van het interieur plaats. De complete historische inventaris verdween daarbij. Noemenswaardig zijn in dit gebouw wel de acht glas-in-loodramen uit 1905 met heiligenfiguren.

Waarde

De kerk is aangewezen als gemeentelijk monument, vanwege de stedenbouwkundige en architectuurhistorische waarden.

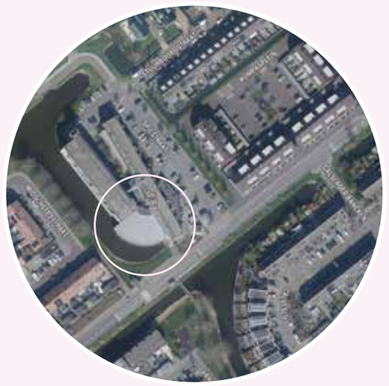

11

Geen monumentenstatus
458m²
Christelijk gebruik

De Spil

Adres	Spilstraat 5, Kudelstaart
Bouwjaar	2001
Architect	A. Oosterhuis
Bouwstijl	Eigentijds
Denominatie	Protestantse Kerk in Nederland
Gebruik	Religieus

Historie

De Samen op weg-gemeente heeft de beschikking over een eigen gebouw ‘De Spil’ met een grote kerkzaal met daarnaast ruimtes van verschillende afmetingen. De Spil is onderdeel van het combinatiegebouw in de Spilstraat en is in gebruik sinds september 2001. De protestantse gemeente, woonzorgorganisatie Ons Tweede Thuis en woningbouwvereniging Eigen Haard stonden samen aan de wieg van dit combinatiegebouw. In het gebouw wordt nu gewoond, gezorgd en geloofd. De gemeente is ruim veertig jaar geleden ontstaan uit een samenwerking tussen de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken. In 1992 is uit die samenwerking een zelfstandige gemeente ontstaan, de Samen op Weg-gemeente van Kudelstaart.

Exterieur

De drie organisaties gaven destijds de Hoofddorpse architect André Oosterhuis de opdracht om een ontwerp te maken. Zijn bureau heeft als motto dat schoonheid de adem van de ziel is, dat schoonheid stilte is en dat stilte ruimte geeft. Hoe toepasselijk voor een gebouw waar ook een kerk plaats in moest krijgen.
Het kerkgebouw ligt in het zuiden van het dorp Kudelstaart, en heeft een ronde vorm, waaraan aan de noordwest zijde twee gemetselde vleugels van drie en vier bouwlagen hoog met zorgwoningen en appartementen zijn aangetakt. Aan de zuidwestelijke zijde grenst het complex direct aan het water. Aan deze zijde ligt de kerkzaal. Deze is opgetrokken uit lichte gele baksteen, een omlopende witte dakrand en een plat dak. In daglichttoetreding wordt voorzien

door verticale banen langs de volledige ronde gevel van de kerkzaal. De entree van de kerk ligt enigszins verscholen aan de Spilstraat, in de oksel tussen de woonvleugel en het geïntegreerde gebouw van kinderdagverblijf Snoopy.

Interieur

De kerkzaal is een moderne, lichte ruimte in een waaiervorm. Het liturgisch centrum ligt in het smalste deel van de waaier. Opvallend is de blankhouten balkenconstructie, die het dak draagt. Op de blauwe stoelen na, zijn de overige interieurelementen (kansel, altaar, tafel, vleugel en kruis) ook uitgevoerd in blank hout. Boven de ingang van de kerk hangt een smeedwerk dat van meet af aan het symbool voor de SOW gemeente is.

Aan de wand hangen twee levensgrote abstracte kleurrijke schilderijen van Aalsmeers beroemdste corso-ontwerper Frits Vogel en een groot werk van Karin Borgman waarin het laatste avondmaal gezien kan worden.

Waarde

Het complex, evenals het kerkgebouw, heeft geen beschermde status en geen cultuurhistorische of architectuurhistorische waarde.

Kerkenvisie

Aalsmeer

In opdracht van: Gemeente Aalsmeer
september 2023

Gemeente Aalsmeer

KATHEDRAAL DENKERS

COUP